

Den interne revision i den finansielle sektor

- Den danske model i et europæisk perspektiv

Rapport fra udvalg nedsat af Finanstilsynet

Juni 2006

Resumé.....	2
1. Udvalgets kommissorium og sammensætning.....	2
1.1. Udvalgsarbejdet	3
1.1.1. Spørgeskemaundersøgelsen i Danmark	3
1.1.2. Spørgeskemaundersøgelsen i udlandet	4
1.2. Internationale standarder.....	4
2. Kendetegn ved intern revision	5
3. Intern revisions organisering.....	8
3.1. Hvornår skal der være intern revision?.....	8
3.2. Den interne revisions størrelse.....	12
3.3. Den interne revisions ressourcer	14
3.4. Kompetence	15
3.5. Uafhængighed og objektivitet.....	17
3.6. Rapportering og revisionskomiteer	22
3.6.1. Rapportering.....	22
3.6.2. Revisionskomiteer.....	23
3.7. Outsourcing af intern revision.....	26
4. Arbejdsområder.....	27
4.1. Indledning	27
4.1.1. Intern revisions opgaver.....	27
4.1.2. Uafhængighed	31
4.2. Konkrete arbejdsopgaver	32
4.2.1. Indledning	32
4.2.2. Finansiell revision	33
4.2.3. Operationel revision.....	34
4.2.4. Risk management.....	36
4.2.5. Compliance	39
5. Afslutning.....	40
5.1. Konklusion	40
5.2. Forslag vedrørende Intern revisions organisering.....	41
5.3. Forslag om nyt bilag til revisionsbekendtgørelsen vedrørende intern revisions arbejdsopgaver	44

Resumé

Udvalget har sammenlignet den danske model for intern revision, både hvad angår organisering og arbejdsopgaver med en række udvalgte europæiske landes modeller for intern revision for at undersøge, hvorvidt den danske model følger de internationale tendenser på området. Endvidere er Basel Komiteens anbefalinger vedrørende intern revision blevet anvendt som benchmark.

Hvad angår organiseringen af intern revision, er det udvalgets opfattelse, at den danske model i høj grad efterlever Basel Komiteens anbefalinger på dette område. Drøftelserne i udvalget vedrørende, intern revisions kompetencer og uafhængighed bevirker dog, at udvalget er blevet enige om en række forslag til præcisering af bestemmelserne i lovgivningen (revisionsbekendtgørelsen) på disse områder.

Sammenligningen med de udvalgte europæiske lande giver ikke udvalget anledning til at konkludere, at den danske model afviger mere end de øvrige lande afviger fra hinanden. Udvalgets undersøgelse viser, at der ikke tale om en "dansk model", der klart adskiller sig fra en "europæisk model".

Hvad angår intern revisions arbejdsopgaver viser undersøgelsen, at den danske model adskiller sig ved, at den interne revision kan påtage årsrapporten, men derudover er den danske model ikke unik. Den danske model har en række træk til fælles med interne revisionsafdelinger i andre europæiske lande, og skiller sig ikke mere ud end de andre landes interne revisionsafdelinger. Den danske model er således ikke en "outlier".

1. Udvalgets kommissorium og sammensætning

I efteråret 2005 nedsatte Finanstilsynet Udvalget om den interne revisions fremtid, som fik til opgave at se på den danske model for intern revision i et europæisk perspektiv.

Af udvalgets kommissorium fremgik det, at udvalget skulle undersøge, hvorvidt den danske model for intern revision i den finansielle sektor følger de internationale tendenser på området. Dette skulle undersøges ved at sammenligne det arbejde, der typisk foregår i en intern revisions afdeling i den finansielle sektor i Danmark, med det arbejde, der typisk udføres i revisionsafdelinger i den finansielle sektor i Europa.

På baggrund heraf blev udvalget bedt om at overveje, hvorvidt der er behov for ændringer af den danske model og i den danske regulering, således at den i højere grad tilpasses de internationale tendenser.

I forbindelse med dette skulle udvalget vurdere en række konkrete opgaver (herunder compliance og risk management) med henblik på at overveje, hvorvidt det er opgaver, som den interne revision kan inddrages i, og i givet fald, i hvilket omfang de kan inddrages.

Følgende emner vedrørende den interne revision og reguleringen af denne lå uden for udvalgets kommissorium:

- Intern revisions påtegning på årsrapporten¹
- De konkrete krav til oplysninger og erklæringer, der stilles i revisionsbekendtgørelsen, som skal gives i revisionsprotokollatet

Herudover har udvalget fundet, at systemrevision i datacentraler ligger uden for udvalgets kommissorium grundet udvalgets sammensætning.

Udvalgets sammensætning

Udvalget bestod af repræsentanter fra FSR, IIA, Finansrådet, F&P, Realkreditrådet, Dansk Aktionærforening og Finanstilsynet og har haft følgende sammensætning:

Lars Østergaard (formand)	Finanstilsynet
Teddy Wivel	Dansk Aktionærforening
Jens Borges	Finansrådet
Helle Gade	Forsikring og Pension
Flemming Nielsen	FSR
Morten Renge	FSR
Ane Marie Christensen	IIA
Jens Peter Thomassen	IIA
Søren Holm (Mette Saaby Pedersen)	Realkreditrådet
Anne Charlotte Helskov	Finanstilsynet
Tanja Asskilt (sekretær)	Finanstilsynet

Tidsplan

Udvalget påbegyndte sit arbejde i efteråret 2005 og har afsluttet sit arbejde ultimo juni 2006. Udvalget har afholdt ni møder.

1.1. Udvalgsarbejdet

For at kunne opfylde udvalgets kommissorium besluttede udvalget at foretage en spørgeskemaundersøgelse i Danmark og i en række udvalgte europæiske lande (suppleret med USA).

1.1.1. Spørgeskemaundersøgelsen i Danmark

Rammerne for organiseringen af intern revision i den finansielle sektor i Danmark er i høj grad reguleret af revisionsbestemmelserne i lov om finansiel virksomhed (FiL) og bekendtgørelse om revisionen gennemførelse i finansielle virksomheder m.v. samt finansielle virksomheder (herefter betegnet revisionsbekendtgørelsen), og derfor har spørgsmålene i den danske undersøgelse ikke omfattet spørgsmål vedrørende ansættelsesforhold, kompetencekrav, rapportering etc. Spørgsmålene har i stedet for koncentreret sig om de arbejdsområder, som den interne revision i praksis har.

¹ Det skyldes, at forholdet for nylig er blevet drøftet i forbindelse med opdateringen af revisionsbekendtgørelsen.

Repræsentanterne fra Foreningen af interne revisorer i Danmark (IIA) har stået for udsendelsen af spørgeskemaerne til revisionscheferne i den finansielle sektor. IIA har anonymiseret de modtagne besvarelser til brug for udvalgets arbejde.

Ved udsendelsen af spørgeskemaerne var der 55 revisionschefer i den finansielle sektor, og IIA har modtaget svar fra 30 af disse. Af de 30 kommer de fem fra institutter, der både beskæftiger sig med forsikring og kredit. Af de resterende 25 er 19 fra "rene" kreditinstitutter og de 6 fra "rene" forsikringsvirksomheder.

De 20 af de 30 revisionschefer er ansat i en børsnoteret virksomhed.

Det udsendte spørgeskema er vedlagt som bilag 1.

1.1.2. Spørgeskemaundersøgelsen i udlandet

Udvalget valgte at se på følgende europæiske lande: UK, Irland, Holland, Sverige, Norge, Frankrig og Tyskland. Derudover valgte man at inddrage USA i det omfang, det måtte være muligt.

Spørgsmålene i den udenlandske undersøgelse har ud over spørgsmål om den interne revisions arbejdsopgaver omfattet spørgsmål om den interne revisions organisering.

FSR har spurgt revisororganisationerne i de ovennævnte lande og modtaget svar fra Irland, Holland, Storbritannien, Tyskland, Sverige og Norge.

Tilsynet har spurgt tilsynene i de ovennævnte lande og fået svar fra alle lande undtagen Holland². Fra USA har man modtaget svar fra Chicago Federal Reserve Bank. Besvarelsen for USA er derfor ikke nødvendigvis repræsentativ, da der kan være forskelle fra stat til stat.

Det udsendte spørgeskema er vedlagt som bilag 2.

1.2. Internationale standarder

IIA har udstedt et sæt af standarder, herunder retningslinier og anbefalinger for intern revision, og hvorledes den bør fungere. Disse retningslinier og anbefalinger er relevante for interne revisionsafdelinger i alle typer af virksomheder, og derfor ikke specielt rettet mod virksomheder i den finansielle sektor. Disse retningslinier er derfor i sig selv ikke tilstrækkelige til at anvende som benchmark.

Basel Komiteen udstedte i august 2001 papiret "Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors", hvor man kommer med en række anbefalinger om intern revision i kreditinstitutter. Selv om Basel Komiteens papir som udgangspunkt er tiltænkt kreditinstitutter, vil langt de fleste af anbefalingerne efter udvalgets opfattelse ligeledes være relevante benchmarks for andre

---

² Det manglende svar fra det hollandske tilsyn har bevirket, at Holland kun indgår sporadisk i undersøgelsen.

typer af finansielle virksomheder. Endvidere baserer Basel Komiteen sig på IIA's definition af intern revision.

På denne baggrund har udvalget valgt at anvende Basel Komiteens anbefalinger som benchmark, og derved bruge disse anbefalinger til at måle den danske model for intern revision op imod.

2. Kendetegn ved intern revision

Basel Komiteen

Basel Komiteen tager udgangspunkt i IIA's definition af intern revision:

Boks 2.1 IIA's definition af intern revision

Internal auditing is an independent, objective assurance and consulting activity designed to add value and improve an organisation's operations. It helps an organisation accomplish its objectives by bringing a systematic disciplined approach to evaluate and improve the effectiveness of risk management, control and governance processes.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors, August 2001

Basel Komiteen påpeger, at andre former for rådgivning og konsulentvirksomhed efter dens opfattelse skal være en accessorisk funktion til den grundlæggende funktion for intern revision, der er at være en uafhængig vurderingsfunktion ("appraisal"), der er etableret af kreditinstituttet for at undersøge og vurdere dets interne kontrolsystem, herunder kontrollerer den finansielle rapportering.

Basel Komiteens anbefalinger vedrørende den interne revision i kreditinstitutter skal ses i sammenhæng med den arbejdsdeling, som Basel Komiteen foreskriver mellem bestyrelsen, den daglige ledelse og den interne revision. Boks 2.2 og boks 2.3 viser, hvilke roller bestyrelsen henholdsvis den daglige ledelse har ifølge Basel Komiteen.

Boks 2.2 Bestyrelsens rolle ifølge Basel

The bank's board of directors has the ultimate responsibility for ensuring that senior management establishes and maintains an adequate and effective system of internal controls, a measurement system for assessing the various risks of the bank's activities, a system for relating risks to the bank's capital level, and appropriate methods for monitoring compliance with laws, regulations, and supervisory and internal policies. At least once a year, the board of directors should review the internal control system and the capital assessment procedure.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors (Principle 1), August 2001

Boks 2.3 Ledelsens rolle ifølge Basel

The bank's senior management is responsible for developing processes that identify, measure, monitor and control risks incurred by the bank. At least once a year, senior management should report to the board of directors on the scope and performance of the internal control system and of the capital assessment procedure.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors (Principle 2), August 2001

I lyset af heraf definerer Basel Komiteen intern revisions rolle som vist i boks 2.4 og 2.5.

Boks 2.4 Basel Komiteens definition af intern revisions opgave

Internal audit is part of the ongoing monitoring of the bank's system of internal controls and of its internal capital assessment procedure, because internal audit provides an independent assessment of the adequacy of, and compliance with, the bank's established policies and procedures. As such, the internal audit function assists senior management and the board of directors in the efficient and effective discharge of their responsibilities as described above.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors, (Principle 3) August 2001

Boks 2.5 Intern revisions opgaver ifølge Basel Komiteen

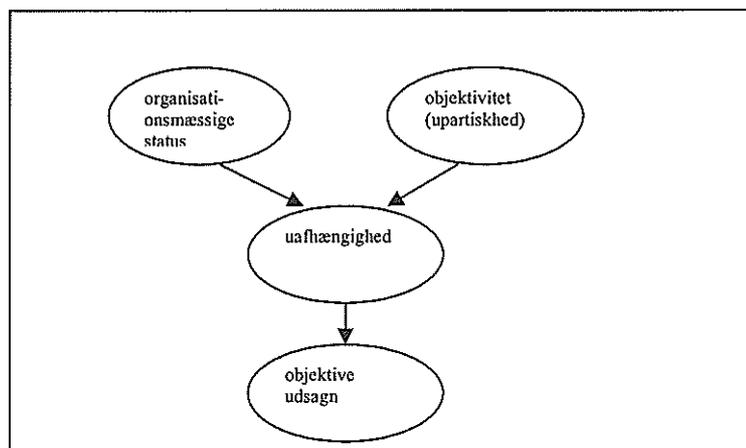
Within the framework of the bank's internal capital assessment process, internal audit should carry out regularly an independent review of the risk management system developed by the bank to relate risk to the bank's capital level and the method established for monitoring compliance with internal capital policies

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors, (Principle 10) August 2001

Som det fremgår af boks 2.4 ser Basel Komiteen ikke kun den interne revision som havende en rolle i relation til bestyrelsen, men også i relation til den daglige ledelse. I Danmark refererer den interne revision til bestyrelsens, mens den interne revision ikke refererer til den daglige ledelse, som det kendes fra visse andre lande.

Nedenstående figur 1 illustrerer, at revisors uafhængighed er afgørende for, at der kan afgives erklæringer/udtalelser over for eksempelvis bestyrelsen. Den interne revisions uafhængighed kan defineres ud fra den interne revisions organisatoriske placering og objektivitet/upartiskhed. Objektiviteten afhænger af en lang række faktorer, herunder bl.a. de opgaver, som udføres af den interne revision.

Figur 1 : Den interne revisions uafhængighed

Kilde: Intern revision af Jens Brede og Caspar Møller, Foreningen af Yngre Revisorer og Foreningen af Statsautoriserede Revisorer, FSR's forlag 1995.

I det følgende afsnit vil der kort blive skitseret nogle af de grundlæggende kendetegn ved de forskellige typer af interne revisioner, der ses i Europa, hvilket vil gøre det lettere at sammenligne dem med Danmark.

De interne revisioner er kendetegnet ved følgende to forhold:

- Forankringen i virksomheden (daglig ledelse /bestyrelse)
- Arbejdsopgaverne (revision/intern kontrol og omfanget af konsulentopgaver)

Den danske model for intern revision er som bekendt kendetegnet ved, at den interne revision udfører finansiel revision, og har mulighed for at påtage årsrapporten. Revisionschefen refererer organisatorisk til bestyrelsen, idet det kun er bestyrelsen, der kan ansætte og afskedige revisionschefen.

I Norge og Sverige refererer de interne revisionsafdelinger ligeledes til bestyrelsen, men her udføres der i højere grad operationel revision, og revisionschefen er som hovedregel i mindre omfang involveret i den finansielle revision. Den interne revision påtager derfor heller ikke årsrapporten. Den interne revisions arbejde er dog adskilt fra de øvrige dele af virksomheden, herunder fra compliancefunktionen.

I Tyskland udfører intern revision i de finansielle virksomheder både operationel og finansiel revision. I hvor høj grad de inddrages i den finansielle revision, afhænger blandt andet af den eksterne revision. Der ikke krav om eller kutyme for, at intern revision påtager årsrapporten. I Tyskland rapporterer den interne revision normalt til den daglige ledelse, dog er det muligt at rapportere til bestyrelsen, hvis forholdet vedrører den daglige ledelse.

I Frankrig refererer den interne revision ligeledes til den daglige ledelse og alternativt revisionskomiteen. De opgaver, der varetages af den interne revision i de franske kreditinstitutter minder mere om de opgaver, der påhviler en kontrollerfunktion, idet der ikke udføres egentlig revision. De interne revisionsafdelinger sikrer, at regnskabsinformationen, værdiansættelsen og regnskabsprincipperne er af høj kvalitet, præcise og udtømmende. Endvidere er de ansvarlige for at etablere risikovurderingssystemer og foretage regelmæssig kontrol af compliancefunktionen.

I lyset af ovenstående har udvalget valgt, med udgangspunkt i Basel Komiteens anbefalinger, at vurdere den interne revisions organisatoriske placering (afsnit 3), herunder hvilke krav der stilles til rapportering, kompetence m.m.

Der næst vil der blive set nærmere på de opgaver, som intern revision har og kan have i Danmark og i de udvalgte europæiske lande (afsnit 4) med henblik på at belyse evt. forskelle.

Afslutningsvis (afsnit 5) kommer udvalget med en række anbefalinger til forbedring af den danske model i lyset af den foretagne analyse.

3. Intern revisions organisering

3.1. Hvornår skal der være intern revision?

Ifølge Basel Komiteen skal der være en intern revision i alle kreditinstitutter, jf. boks 3.1. I større og mere komplekse institutter bør dette, ifølge Basel Komiteen, være en permanent funktion. Endvidere er det Basel Komiteens opfattelse, at revisionsaktiviteterne i de mindre institutter kan outsources til en "outsourcing vendor", jf. afsnit 3.5 om outsourcing.

Boks 3.1 Basel Komiteens anbefaling vedrørende krav om intern revision

Each bank should have a permanent internal audit function. In fulfilling its duties and responsibilities, the senior management should take all necessary measures so that the bank can continuously rely on an adequate internal audit function appropriate to its size and to the nature of its operations. These measures include providing the appropriate resources and staffing to internal audit to achieve its objectives.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors (Principle 4), August 2001

I Danmark, er der krav om intern revision i finansielle virksomheder af en vis størrelse. De nuværende kriterier for, hvornår der skal være intern revision, er antal ansatte i virksomheden og virksomhedens samlede balancesum/bruttopræmieindtægter.

Grænserne for, hvornår der kræves intern revision, er fastsat i revisionsbekendtgørelsen og finder anvendelse for virksomheder og koncerner, der opfylder følgende betingelser:

- kreditinstitutter, der i henhold til den senest godkendte årsrapport har en balancesum, der overstiger 3 mia. kr., og i det seneste regnskabsår i gennemsnit har haft 50 eller flere fuldtidsansatte
- skadesforsikringselskaber, der i henhold til senest godkendte årsrapport har en årlige bruttopræmieindtægt på over 2 mia. kr. og i det seneste regnskabsår i gennemsnit har haft 50 eller flere fuldtidsansatte
- livsforsikringselskaber, der i henhold til senest godkendte årsrapport har en årlige bruttopræmieindtægt på over 2 mia. kr., eller forsikringsmæssige hensættelser, der er større end 30 mia. kr., og i det seneste regnskabsår i gennemsnit har haft 50 eller flere fuldtidsansatte

De beløbsmæssige grænser blev i 2002 fordoblet, mens antallet af ansatte blev fastholdt.

Dette harmonerer med Basel Komiteens anbefalinger, idet den interne revisions rolle kan være outsourcet til ekstern revision i virksomheder, der ligger under de valgte størrelsesgrænser.

Den udenlandske undersøgelse tyder på, at der er en række lande, der efterlever Basel Komiteens anbefaling om, at der skal være intern revision i finansielle virksomheder uanset størrelse, nemlig Tyskland, Irland, Holland, Sverige og Frankrig.

I Norge er der krav om, at større institutter skal have intern revision, mens en række små institutter ikke er omfattet af kravet om intern revision³. Endvidere er der for finansielle virksomheder krav om, at virksomheden skal kunne redegøre for, hvorfor en intern revision ikke er nødvendig.

I UK er der krav om, at der skal være intern revision, hvis virksomhedernes størrelse, kompleksitet og art tilsiger dette⁴.

Udvalget har drøftet muligheden for at gøre det frivilligt for institutterne selv at bestemme, hvornår de ønsker at oprette en intern revision. Som det fremgår af boks 3.1 vil det imidlertid ikke være i overensstemmelse med Basel Komiteens anbefalinger. Endvidere ville denne løsning ikke sikre, at de institutter, der havde mest brug for intern revision, ville opretholde en intern revision. Et sådant forslag kunne således føre til en forringelse af den revisionsmæssige situation i visse institutter.

Det er udvalgets opfattelse, at det er virksomhedens kompleksitet der skal være afgørende for, hvorvidt der skal stilles krav om en intern revision. Intern revision kommer alt andet lige tættere på aktiviteterne i virksomhederne end ekstern revision, og det er på denne baggrund, at mindre komplekse virksomheder nemmere kan undvære en intern revision. Det er dog svært at finde en operationel indikator for kompleksitet.

Siden primo 2002 og frem til første halvår 2005 været en vækst på 53 % i balancerne for pengeinstitutterne. Væksten i bruttopræmieindtægterne for forsikringsselskaberne har været knap så stor, men dog alligevel op mod de 30 %. Stigningerne er efter udvalgets opfattelse ikke nødvendigvis udtryk for, at institutter er blevet mere komplekse. Hvis grænsen skal være udtryk for kompleksitet, er løsningen derfor ikke at hæve grænsen på baggrund af stigningen i bruttopræmieindtægterne/balancen.

Udvalgets medlemmer bortset fra Forsikring og Pensions repræsentant og FSR's repræsentanter ønsker en grænse, der er mere robust over for inflation og vækst, og hvor målene for grænsen ikke

---

³ I Norge er fondsbørser, autoriserede markedspladser, clearingscentraler og værdipapircentraler forpligtet til at have intern revision i overensstemmelse med IIA standarderne. For de øvrige finansielle virksomheder afhænger det af virksomheden/koncernens størrelse. Virksomheder/koncerner med en forvaltningskapital (både egne og kunders midler) på mere end 10 mia. n.kr. er forpligtet til at have intern revision.

⁴ "Depending on the nature, scale and complexity of its business, it may be appropriate for a firm to delegate much of the task of monitoring the appropriateness and effectiveness of its systems and controls to an internal audit function. An internal audit function should have clear responsibilities and reporting lines to an audit committee or appropriate senior manager, be adequately resourced and staffed by competent individuals, be independent of the day-to-day activities of the firm and have appropriate access to a firm's records." (Kilde: FSA Handbook)

stiger i takt med væksten i sektoren. Disse medlemmer ønsker, at den nye grænse skal være forudsigelig, forstået således, at virksomhederne i god tid har mulighed for at vide, at de er ved at nærme sig grænsen, og at de tidligere parametre ikke længere skal anvendes i forbindelse med fastlæggelsen af grænsen for intern revision.

Det er vanskeligt at finde en god indikator for kompleksitet, og det internationale materiale har ikke kunnet bidrage til en afklaring. Der er på den baggrund, at alle medlemmer på nær Forsikring og Pensions repræsentant har kunnet tilslutte sig et forslag fra Finanstilsynet om, at alene antal ansatte anvendes som mål for, hvornår der skal være intern revision, men at der skal tages hensyn til, i hvilket omfang virksomhederne har outsourcet og in-sourcet en del af sine aktiviteter⁵. Da ansvaret for de outsourcete aktiviteter ikke kan outsources, er virksomhedens kompleksitet således ikke blevet reduceret, selv om det samlede antal ansatte er blevet mindre. Ved at vælge antal ansatte modvirkes en vækst pga. inflation og produktivitetsudviklingen.

Mere konkret er det blevet forslået, at der som minimum altid skal være intern revision i virksomheder, hvor der i det seneste regnskabsår i gennemsnit har været 125 eller flere fuldtidsansatte. En ny grænse på 125 støttes af Finansrådet, Realkreditrådet, IIA og Dansk Aktionærforenings repræsentant. FSR har ingen indvendinger mod den foreslåede grænse.

F&P er af den opfattelse, at udvalget ikke har dokumenteret, hvilket mål der kommer tættest på at udtrykke den finansielle virksomheds kompleksitet. Ligeledes er det ikke overvejet, om det er det samme mål, der giver det bedste udtryk for kompleksiteten inden for de forskellige finansielle delsektorer.

F&P peger derfor på, at udvalget ikke har et tilstrækkeligt beslutningsgrundlag for at kunne pege på ét forslag til mål for kompleksiteten, der uden videre kan tages i anvendelse i alle finansielle delsektorer. En mulighed kunne være for forsikringssektoren at bibeholde det eksisterende mål, dog med inflationsregulering.

Samtidig påpeger F&P, at udvalget blev nedsat for at drøfte behovet for justeringer af bestemmelserne om intern revision i lyset af udenlandske erfaringer. F&P finder ikke, at de udenlandske erfaringer giver et tilstrækkeligt robust grundlag for et konkret forslag om en afløser for det mål, der i dag anvendes til at afgøre, hvornår der skal oprettes intern revision.

Kompleksitet er ligeledes en variabel, som nævnes i et udkast til nyt direktiv. EU Kommissionen har den 6. februar 2006 fremlagt et direktivforslag med gennemførelsesforanstaltninger i medfør af MIFID, hvor det kræves, at der oprettes intern revision i fondsmæglerselskaber og andre med selskaber med værdipapirhandelstilladelse, hvor deres art, størrelse og kompleksitet tilsiger dette, jf. boks 3.2.

---

⁵ Dette omfatter dog ikke outsourcing til datacentraler, som har intern revision.

Boks 3.2 Artikel vedrørende intern revision

Article 8

(second subparagraph of Article 13(5) of Directive 2004/39/EC)

Internal audit

Member States shall require investment firms, where appropriate and proportionate in view of the nature, scale and complexity of their business and the nature and range of investment services and activities undertaken in the course of that business, to establish and maintain an internal audit function which is separate and independent from the other functions and activities of the investment firm and which has the following responsibilities:

- (a) to establish, implement and maintain an audit plan to examine and evaluate the adequacy and effectiveness of the investment firm's systems, internal control mechanisms and arrangements;
- (b) to issue recommendations based on the result of work carried out in accordance with point (a);
- (c) to verify compliance with those recommendations;
- (d) to report in relation to internal audit matters in accordance with Article 9(2).

Kilde: Draft Commission directive implementing directive 2004/39/EC of the European Parliament and of the Council as regards organisational requirements and operating conditions for investment firms, and defined terms for the purposes of that Directive, Brussels, Draft, 06.02.06.

Boks 3.3 § 56, stk.7, nr. 10 i aktieselskabsloven

§ 56

Stk. 7. Bestyrelsen skal ved en forretningsorden træffe nærmere bestemmelser om udførelsen af sit hverv. I selskaber, som har aktier optaget til notering på en fondsbørs, jf. § 7, stk. 1, nr. 1, i lov om værdipapirhandel m.v. og i statslige aktieselskaber, skal forretningsordenen i det mindste indeholde bestemmelser, der

.....

- 10) pålægger bestyrelsen at sikre tilstedeværelsen af det nødvendige grundlag for revision, herunder tage stilling til, om der er behov for intern revision.

Kilde: Bekendtgørelse af lov om aktieselskaber, lbk nr. 1001 af 8/10/2004

Som det fremgår af boks 3.3 er bestyrelser i børsnoterede virksomheder og statslige aktieselskaber i henhold til aktieselskabsloven forpligtet til at overveje, hvorvidt der er behov for intern revision.

Der er i udvalget enighed om, at der skal være intern revision i komplekse finansielle virksomheder. På baggrund af bestemmelserne i aktieselskabsloven, er det udvalgets opfattelse, at det er bestyrelsen, der skal vurdere, om der skal oprettes en intern revision. Udvalgets medlemmer mener, at det dog altid skal være intern revision i virksomheder, hvor der i det seneste regnskabsår i gennemsnit har været 125 eller flere fuldtidsansatte, idet det dog som nævnt er F&Ps opfattelse, at dette kun er én blandt flere muligheder.

3.2. Den interne revisions størrelse

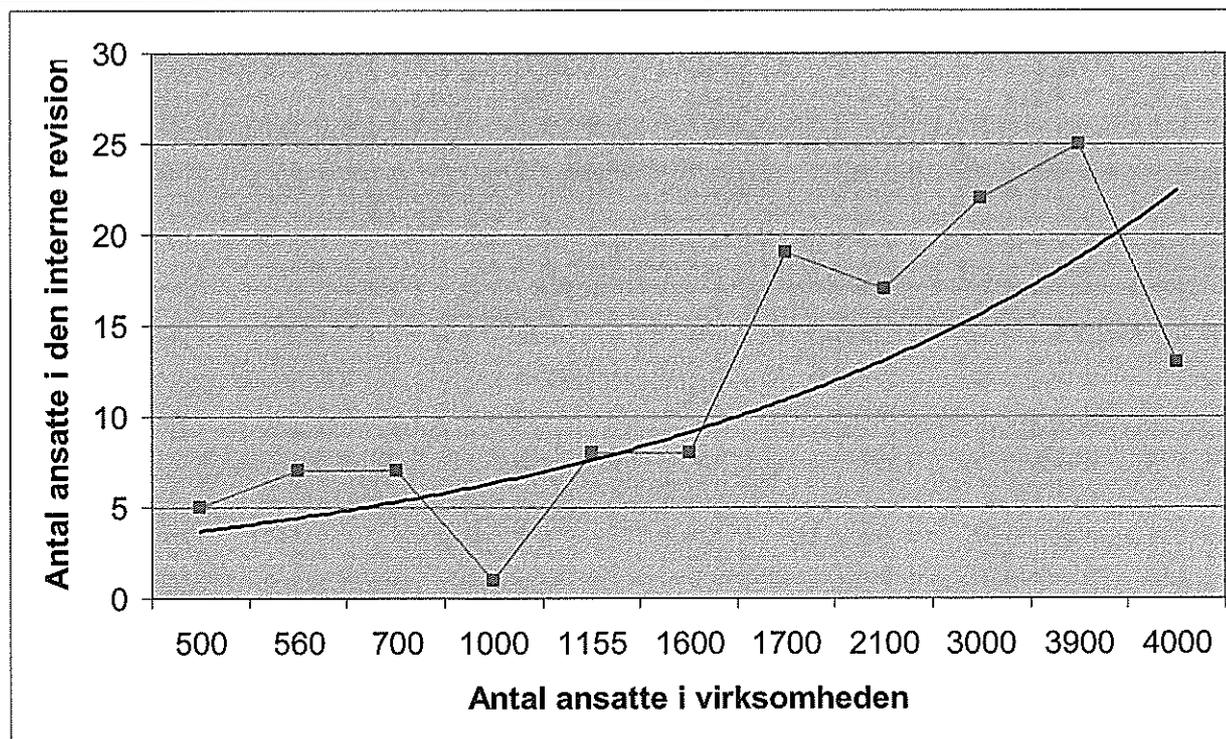
I revisionsbekendtgørelsen stilles der ingen krav til **størrelsen** af den interne revision, men alene, at der skal være en revisionschef. Bekendtgørelsen stiller ikke krav til, at den interne revisions størrelse f.eks. skal være proportional med instituttets størrelse og/eller kompleksitet. Basel Komiteen lægger vægt på, at den interne revision har en passende størrelse i forhold til instituttets størrelse, jf. boks 3.1.

En passende størrelse på en intern revision vil afhænge af en række faktorer, herunder især hvor stor en andel af den samlede revision den interne revision udfører, men også af andre faktorer som eksempelvis kompleksiteten af instituttets produkter.

Af den danske undersøgelse fremgår det, at i de institutter, der har under 500 ansatte, varierer antal ansatte i den interne revision mellem 1 og 3. I institutter, der har mere 500 eller flere ansatte, varierer antallet fra 1 til 165.

Nedenstående figur 2 viser antal ansatte i de interne revisionsafdelinger og det samlede antal ansatte i virksomheden bortset fra virksomheder under 500 ansatte og de to største koncerner.

Figur 2: Antal ansatte i de interne revisionsafdelinger.

Som det fremgår af figuren, er der en tendens til, at antal ansatte stiger eksponentielt med virksomhedens størrelse, idet der dog er en relativ stor spredning.

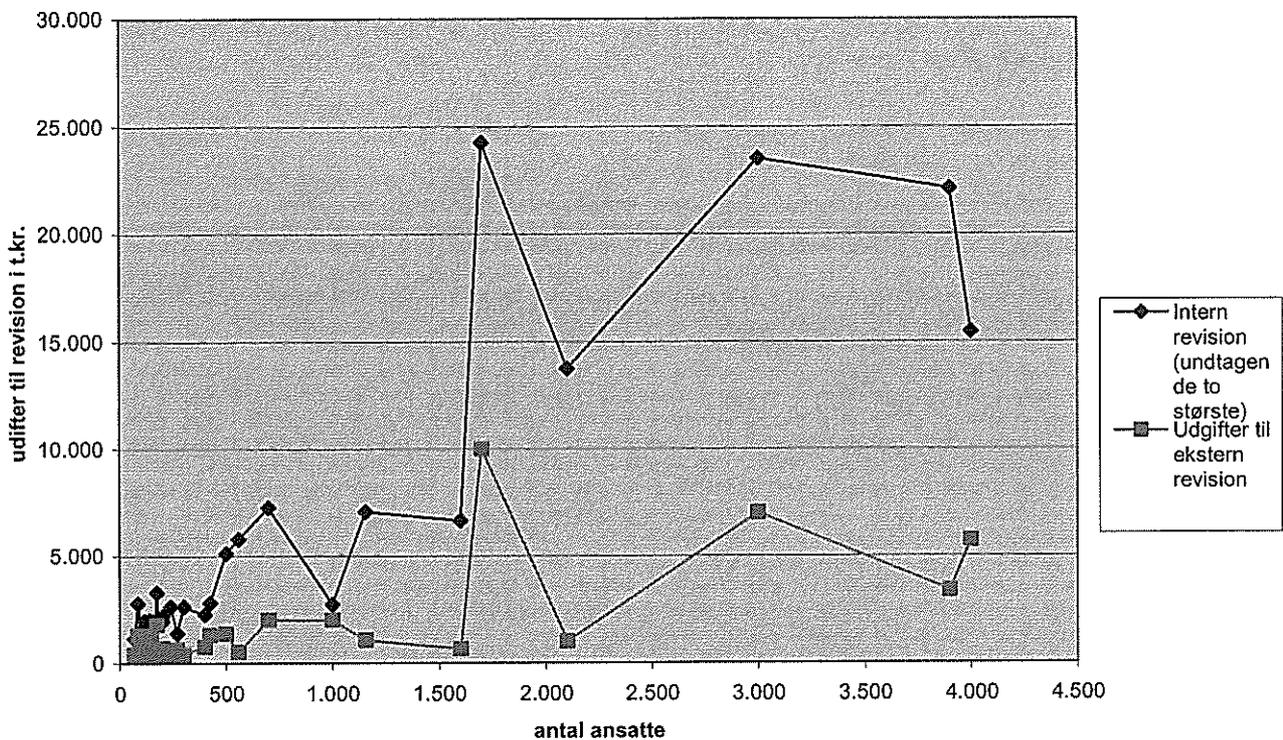
Disse tal siger imidlertid ikke noget om den samlede revision i instituttet, idet ekstern revisions arbejde ikke er inddraget i denne analyse. Det vil formentlig ofte være således, at de interne revisionsafdelinger i de store institutter varetager en stor del af revisionen af årsrapporten, mens det ty-

pisk i de mindre institutter er den eksterne revision, der udfører størstedelen af den samlede revision.

Nedenstående figur 3 viser udgifterne til ekstern og intern revision i de institutter, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Udgifter til ekstern revision (kun revisionsydelse) er hentet fra de pågældende institutters regnskaber, og udgifterne til intern revision ved at antage, at udgiften til hver medarbejder i den interne revision er 750 t. kr. inkl. overhead.

Figur 3: Udgifter til revision

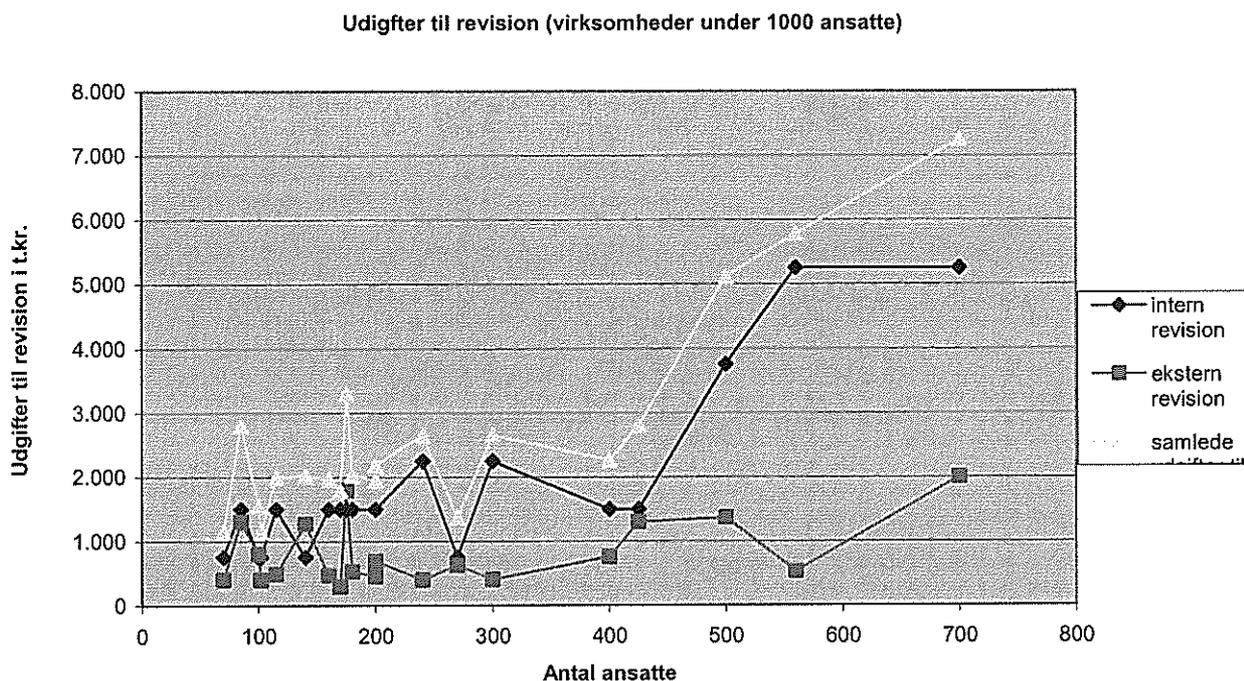
Alle virksomheden i undersøgelsen undtagen de 2 største

Figur 3 viser ikke som, man kunne forvente det, at der generelt i de virksomheder, hvor der er "mindre" intern revision er "mere" ekstern revision. Det kunne indikere, at nogle institutter vælger et mindre revisionsniveau.

Nedenstående figur 4 viser, at den samlede mængde revision i virksomheder med under 1000 ansatte, varierer og ikke blot stiger jo flere ansatte.

Figur 4: Udgifter til revision i virksomheder med under 1000 ansatte

Udvalget har afstået fra at komme med anbefalinger vedrørende størrelsen af de interne revisionsafdelinger, idet den især vil afhænge af den valgte arbejdsdeling mellem intern og ekstern revision.

3.3. Den interne revisions ressourcer

Af boks 3.1 fremgår det, at det er den daglige ledelse, der ifølge Basel Komiteen skal sikre, at den interne revision har tilstrækkelige ressourcer og ansatte til at sikre, at den interne revision kan nå sine mål.

I henhold til revisionsbekendtgørelsen skal funktionsbeskrivelsen indeholde bestemmelser om den interne revisions budget, herunder at budgettet skal godkendes af bestyrelsen. Bestemmelsen har til hensigt at sikre, at bestyrelsen er opmærksom på omfanget af de ressourcer, der tildeles den interne revision. Udvalget finder, at det med fordel kunne præciseres i bekendtgørelsen, at der skal foreligge dokumentation for, at bestyrelsen har godkendt budgettet. Udvalget foreslår, at det skal være omtalt i et bestyrelsesprotokollat, at bestyrelsen har drøftet og godkendt budgettet for den interne revision.

I forlængelse heraf har udvalget drøftet, om det ikke ligeledes ville være relevant for bestyrelsen at få forelagt revisionsplanen for den interne revision for det kommende år. Det ville gøre det muligt for bestyrelsen at se, hvorledes den interne revision havde til hensigt at anvende de ressourcer som bestyrelsen stiller til rådighed for den interne revision. Udvalget foreslår på denne baggrund, at be-

styrelsen skal have forelagt revisionsplanen for intern revision, og at det er den interne revisionschef, der skal fremlægge den.

3.4. Kompetence

Revisionsbekendtgørelsen stiller visse uddannelses- og erfaringsmæssige krav til revisionschefen (og vicerevisionschefen)⁶ for at sikre, at den interne revision besidder tilstrækkelig kompetence. Derudover stilles der kun eksplicitte krav til de ansatte i den interne revision i realkreditinstitutter, idet det fremgår af revisionsbekendtgørelsens § 26, nr. 3, at der skal være knyttet personer til den interne revisionsafdeling, der har de fornødne kvalifikationer til objektivt og uafhængigt af udlånsafdelingens værdiansættelse at efterprøve disse.

Basel Komiteen understreger betydningen af den interne revisions kompetence i nedenstående boks 3.4.

Boks 3.4: Intern revisions kompetence

The professional competence of every internal auditor and of the internal audit function as a whole is essential for the proper functioning of the bank's internal audit function.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors (Principle 8), August 2001

Ifølge Basel Komiteen er implikationen af princippet i 3.4, at den interne revisionsafdeling som helhed skal være tilstrækkelig kompetent til at undersøge alle områder, som instituttet opererer inden for. Det præciseres således i et særskilt princip, at der ikke må være områder af instituttets forretning, der er uden for den interne revisions arbejdsområde, jf. boks 3.5.

Boks 3.5: Intern revisions arbejdsområde

Every activity and every entity of the bank should fall within the scope of the internal audit.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors (Principle 9), August 2001

I de fleste af de adspurgte lande er den interne revisions kompetence ikke et forhold, der er reguleret via lovgivningen bortset fra i Tyskland og i Frankrig. I Tyskland er det den daglige ledelses ansvar, at den interne revision har tilstrækkelig kompetence. I Frankrig stilles der i lovgivningen krav til, at institutterne sikrer, at de, der er involveret i de interne kontrolsystemer, har de fornødne kvalifikationer, men der stilles ingen eksplicitte krav til revisionschefen.

I Norge er man forpligtet til at opfylde de krav, der via IIA standarder stilles til kompetence. De fleste interne revisioner i Sverige følger ligeledes IIA's regelsæt.

⁶ Revisionsbekendtgørelse, § 10, stk. 2 og 3.

I boks 3.6 ses IIA's krav til kompetence, som er omtalt i IIA's etiske regler.

Boks 3.6 Intern revisions kompetence

4. Competency

Internal auditors:

4.1 Shall engage only in those services for which they have the necessary knowledge, skills and experience.

4.2 Shall perform internal auditing services in accordance with the Standards for the Professional Practice of Internal Auditing

4.3 Shall continually improve their proficiency and the effectiveness and quality of their services.

Kilde: The Institute of Internal Auditors Code of Ethics, Implementing the professional practices framework, Appendix B, by Christy Chapman, Urton Anderson.

Udvalget har drøftet, hvorvidt det er nødvendigt at stille yderligere krav til den interne revisions kompetence end de krav, der i dag stilles til revisionschefen. I udvalget er der enighed om, at det er svært at opstille præcise kompetencekrav til den interne revision som sådan. Det skyldes, at det er svært at finde overordnede krav, som kunne være relevante for alle typer af interne revisioner i den finansielle sektor. Udvalget lægger dog stor vægt på betydningen af, at den interne revision har tilstrækkelig kompetence til at varetage de opgaver, som de selv påtager sig, og de opgaver, som de bliver pålagt af bestyrelsen og af en evt. revisionskomite.

Eksempelvis stiller de nye regler vedrørende brugen af Interne Modeller (IBR) i forbindelse med opgørelsen af kapitalbehov krav til, at den interne revision skal udføre en række opgaver, jf. boks 3.7.

Boks 3.7 Intern revisions rolle ved brugen af interne modeller

5.3. Intern revision

130. Den interne revisionsafdeling eller en tilsvarende uafhængig revisionsinstans skal mindst én gang om året gennemgå kreditinstituttets ratingsystemer og transaktioner, herunder transaktioner i kreditfunktionen samt estimeringen af PD, LGD, forventede tab og omregningsfaktorer. Revisionen skal bl.a. afdække, om samtlige minimumskrav er opfyldt.

Kilde : Proposal for directives of the European parliament and of the council Re-casting Directive 2000/12/EC of the European Parliament and of the Council of 20 March 2000 relating to the taking up and pursuit of the business of credit institutions and Council Directive 93/6/EEC of 15 March 1993 on the capital adequacy of investment firms and credit institutions, VII.

Udvalget foreslår på denne baggrund, at det skal fremgå af funktionsbeskrivelsen, at den interne revision skal besidde tilstrækkelig kompetence til uafhængigt af den del af organisationen, der revideres at udføre de opgaver, som den i henhold til revisionsaftalen og funktionsbeskrivelsen er forpligtet til at udføre. Et sådant generelt krav vil overflødiggøre den eksisterende bestemmelse i § 26, stk. 3, i revisionsbekendtgørelsen vedrørende kompetencekravene til den interne revision i realkreditinstitutter.

Efteruddannelse

Der er i dag krav om, at funktionsbeskrivelsen skal indeholde oplysninger om kvalifikationerne af medarbejderne i den interne revision, men ikke om deres videreuddannelse.

Fra 1. januar 2006 stiller FSR krav om obligatorisk efteruddannelse af sine medlemmer. Medlemmerne er forpligtet til at kunne dokumentere 120 timers efteruddannelse over en treårig periode, hvoraf 20 timer som minimum skal kunne dokumenteres det enkelte år.

Tilsvarende stilles der krav til interne revisorer, der har titlen Certified Internal Auditor (CIA). De skal for at kunne fastholde CIA-titlen med jævne mellemrum dokumentere, at den faglige standard vedligeholdes. Således skal de inden for, hver 2 års periode opnå 80 CPE-point (Continuing Professional Education). Dette kan opnås ved at deltage i fagligt relevante kurser, holde foredrag og/eller skrive artikler om faglige emner m.m.

I udvalget er der enighed om, at det er vigtigt, at revisionschefen og medarbejderne i den interne revision har mulighed for og pligt til løbende at efteruddanne sig, idet regnskabs- og revisionsreglerne løbende ændres. EU stiller i det nye direktiv om lovpligtig revision også krav til løbende efteruddannelse af revisorer, der udfører lovpligtig revision. Hvis den interne revision skal behandles parallelt med de eksterne revisorer samt sikre at ekstern revision kan anvende det af intern revision udført arbejde, vil det være nærliggende ligeledes at sikre, at de gives mulighed for at holde deres kompetencer ved lige.

Som det fremgår af ovenstående er der en forholdsvis stor andel af de interne revisioner, der er små, og det kan derfor være svært for den enkelte afdeling at prioritere efteruddannelse. Det er derfor udvalgets opfattelse, at det bør slås fast i revisionsbekendtgørelsen, at revisionschefen og medarbejderne i den interne revision skal vedligeholde deres faglige viden ved løbende efteruddannelse.

3.5. Uafhængighed og objektivitet

Det følgende afsnit belyser intern revisions uafhængighed i relation til dens organisatoriske placering. Intern revisions uafhængighed i relation til en række konkrete arbejdsopgaver vil blive drøftet i afsnit 4.

Basel Komiteen stiller, jf. boks 3.8, krav om, at den interne revision skal være uafhængig af de daglige interne kontrolprocesser. Efter Basel Komiteens opfattelse indebærer dette, at den interne revision skal gives en passende position inden for instituttet, og at den skal løse sine opgaver med objektivitet og upartiskhed.

Boks 3.8 Intern revisions uafhængighed

The bank's internal audit function must be independent of the activities audited and must also be independent from the every day internal control process. This means that internal audit is given an appropriate standing within the bank and carries out its assignments with objectivity and impartiality.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors (Principle 5), August 2001

Basel Komiteen fremhæver, at intern revision skal være uafhængig af de reviderede aktiviteter og endvidere uafhængig af de daglige interne kontrolprocesser. Det danske regelsæt er ikke så detaljeret og eksplicit som Basel Komiteen på dette punkt. Revisionsbekendtgørelsen slår til gengæld fast, at revisionschefen ikke må udføre selvrevision.

Den udenlandske undersøgelse viser, at uafhængighed er et forhold, der normalt er reguleret, men på lidt forskellig vis.

For de fleste lande i undersøgelsen (Tyskland, Sverige, Frankrig) er det i lovgivningen præciseret, at den interne revision skal være klart adskilt fra og uafhængig af de områder, den reviderer.

I Norge sikres uafhængigheden ved, at det er bestyrelsen, der ansætter og afskediger revisionschefen og ved, at revisionschefen rapporterer til bestyrelsen, dvs. den model, der kendes fra Danmark.

I Irland er det tilsynet, der ved et review af de interne revision i institutterne vurderer funktionens uafhængighed, men kravet om uafhængighed er ikke eksplicit fastsat i regelgrundlaget.

I EU-henstillingen om revisors uafhængighed, IFAC's etiske regler, FSR's etiske regler og den seneste revisorlov omtales de i boks 3.9 nævnte trusler.

Boks 3.9 Trusler mod uafhængigheden

Trusler mod uafhængigheden

61. Potentielt påvirkes uafhængigheden af trusler som egeninteresse (self-interest), egenkontrol (self-review), advokering (advocacy), familiaritet (familiarity) og intimidering (intimidation). [8.28]

62. "Egeninteresse-trussel" forekommer, når et revisionsfirma eller et medlem af et erklæringsteam vil kunne drage fordel af en økonomisk interesse i, eller anden egeninteressekonflikt med, en erklæringsklient. [8.29]

....

63. "Egenkontrol-truslen" forekommer, når (1) et resultat af - eller en vurdering, der er foretaget i forbindelse med - en tidligere erklæringsopgave eller ikke-erklæringsopgave, vil skulle revurderes som en del af konklusionen på en erklæringsopgave, eller (2) når et medlem af erklæringsteamet tidligere har været bestyrelsesmedlem, direktør eller ledende medarbejder hos erklæringsklienten eller været ansat i en stilling, hvor der kunne udøves direkte og betydelig indflydelse på emnet for erklæringsopgaven.

....

64. "Advokerings-trussel" forekommer, når et revisionsfirma eller et medlem af erklæringsteamet optræder som talsmand eller kan opfattes som værende talsmand for en erklæringsklients stilling eller mening i en sådan grad, at objektiviteten er eller opfattes som værende kompromitteret. Dette vil kunne være tilfældet, hvis revisionsfirmaets eller et medlem af erklæringsteamets vurdering er underordnet klientens vurdering.

.....

65. "Familiaritets-trussel" forekommer, når et revisionsfirma eller et medlem af et erklæringsteam i kraft af en tæt tilknytning til en erklæringsklient, dennes bestyrelsesmedlemmer, direktører, ledende medarbejdere eller ansatte bliver for velvilligt indstillet over for klientens interesser.

.....

66. "Intimiderings-trussel" forekommer, når et medlem af erklæringsteamet vil kunne afskrækkes fra at optræde objektivt og udøve professionel skepsis som følge af trusler, faktiske eller opfattede, fra bestyrelsen, direktører, ledende medarbejdere eller ansatte hos en erklæringsklient.

Kilde: Retningslinier for revisors etiske adfærd (Ethiske regler for revisorer), FSRs bestyrelse, Marts 2005.

Udvalget har drøftet, hvorvidt disse trusler ligeledes er relevante, når der er tale om intern revision, og hvilke sikkerhedsforanstaltninger der kan opstilles for at begrænse disse trusler.

Da revisionschefen og medarbejderne i den interne revision er ansat i virksomheden følger det af sagens natur, at der altid vil være en **egeninteresse-trussel** for den interne revision. Revisionen har sin daglige gang i virksomheden, og modtager kun løn ("revisionshonorar") fra én klient.

Der er i FiL en række bestemmelser, der skal bidrage til at sikre, at revisionschefen er økonomisk uafhængig (bortset fra løn) af det institut, vedkommende reviderer, idet instituttet ikke må bevilge engagement til eller modtage sikkerhedsstilling fra revisionschefen eller vicerevisionschefen⁷. Endvidere er det slået fast i FiL, at revisionschefer og vicerevisionschefer ikke må have økonomisk interesse i den virksomhed eller koncern, vedkommende er ansat i⁸.

Der er ikke fastsat nogen regler for de øvrige medarbejdere i den interne revision ej heller vedrørende revisionschefens nærmeste familie.

Hvad angår **egenkontrol-truslen** er der indført et selvrevisionsforbud i revisionsbekendtgørelsen for at begrænse denne trussel mest muligt. Forbuddet bevirker, at revisionschefen ikke må afgive erklæring, hvis revisionschefen ved at afgive erklæringen i hovedsagen vil udtale sig om eget arbejde eller arbejde udført af ansatte i den interne revision.

Basel Komiteen stiller blandt andet forslag om intern rotation blandt medarbejderne i den interne revision for at undgå interessekonflikter, og hvis revisionschefen bliver rekrutteret fra instituttet, bør revisionschefen det første år ikke revidere det område, vedkommende selv beskæftigede sig med tidligere. Dette område kan eventuelt revideres af den eksterne revision. Teoretisk set ville et krav om rotation blandt medarbejderne i den interne revision i Danmark være en god ide, men normalt har de interne revisioner i Danmark imidlertid ikke en størrelse, hvor det vil være praktisk muligt at stille et sådan krav, jf. tabel 1. Udvalget har på den baggrund afstået fra at komme med et sådan forslag.

Der kan muligvis i visse tilfælde forekomme en **advokerings-trussel** for den interne revision. Dette kunne eksempelvis være tilfældet, hvis tilsynet udbad sig en redegørelse fra direktionen vedrørende en regnskabsmæssig beslutning, og den interne revision i denne sag agerede som revisionens "advokat" og besvarede forespørgslen på instituttets vegne.

---

⁷ FiL § 78, stk. 5.

⁸ FiL § 77, stk. 10.

Hvad angår **familiaritets-trussel** kan denne også opstå for intern revision. Den kunne eksempelvis forekomme, hvis revisionschefen deltager i direktionens møder. Dette kunne bevirke, at den interne revision fik en slags rådgiverrolle over for direktionen, og på den baggrund fandt det vanskeligt senere at kritisere de af direktionen truffne beslutninger.

En **intimiderings-trussel** kan opstå, hvis revisor afskrækkes fra at optræde objektivt. Hvad angår en mulig intimiderings-trussel, udgør den daglige ledelse formentlig den største trussel, hvorfor det er vigtigt reelt og ikke blot formelt at knytte den interne revision til bestyrelsen.

Revisionschefen er ansat af bestyrelsen og kan ligeledes kun afskediges af bestyrelsen. Udvalget har i lyset heraf drøftet, hvorvidt det ikke ligeledes er naturligt, at det er bestyrelsen, der drøfter ansættelsesvilkårene for revisionschefen, og ikke den daglige ledelse. Det er udvalgets opfattelse, at det bør være bestyrelsen eller formandskabet, der drøfter ansættelsesvilkårene for revisionschefen.

Revisionsbekendtgørelsen stiller i dag ikke eksplicitte krav til, at den interne revision skal være objektiv og uvildig ved udførelsen af sit hverv ud over, hvad der følger af god revisionsetik. Det gør Basel Komiteen til gengæld. I sine kommentarer til princippet i boks 3.10 fremhæver Basel Komiteen, at det for at sikre den interne revisions uvildighed kræves, at den interne revision ikke er indblandet i kreditinstituttets drift eller i implementeringen af interne kontroller.

Boks 3.10 Intern revisions objektivitet

The internal audit function should be objective and impartial, which means it should be in a position to perform its assignments free from bias and interference.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors (Principle 7), August 2001

Ifølge Basel Komiteen udelukker princippet om uvildighed ikke, at den daglige ledelse kan anmode om den interne revisions vurdering af specifikke forhold, der har relevans for revisionen af interne kontroller.

I de etiske retningslinier fra IIA nævnes objektivitet ligeledes, jf. nedenstående boks 3.11.

Boks 3.11 IIA's krav om objektivitet

2. Objectivity

Internal auditors

2.1 Shall not participate in any activity or relationship that may impair or be presumed to impair their unbiased assessment. This participation includes those activities or relationships that may be in conflict with the interests of the organization.

2.2 Shall not accept anything that may impair or be presumed to impair their professional judgment.

2.3 Shall disclose all material facts known to them that, if disclosed, may distort the reporting of activities under review.

Kilde: The Institute of Internal Auditors Code of Ethics, Implementing the professional practices framework, Appendix B, by Christy Chapman and Urton Anderson.

Basel Komiteen understreger, at de interne revisorer ikke må have en interessekonflikt med kreditinstituttet. Aflønningen skal være konsistent med målene for den interne revision. Endvidere foreslår Basel Komiteen, at den interne revision bør underkastes en uafhængig gennemgang ("independent review") af eksempelvis de eksterne revisorer eller af revisionskomiteen, hvis en sådan eksisterer.

Udvalget finder ikke, at den daglige ledelse skal fastsætte målkrav til den variable del af revisionschefernes løn. Målkrav for revisionschefen skal fastsættes af bestyrelsen eller en eventuel revisionskomite.

De eksterne revisorer i finansielle virksomheder, hvor der er en intern revision, er i forbindelse med afgivelse af årsprotokollatet forpligtet til at vurdere, hvorvidt den interne revision har fungeret tilfredsstillende, jf. revisionsbekendtgørelsens § 5, stk. 2, nr. 1.

Udvalget har drøftet, hvorvidt det kunne være hensigtsmæssigt eksplicit at slå fast, at den interne revision skal være uafhængig af den daglige ledelse. Der var i udvalget enighed om, at dette ikke i sig selv vil sikre uafhængigheden. Det er udvalgets opfattelse, at den bedste måde at sikre uafhængigheden på er, at den interne revision er organisatorisk uafhængig af den daglige ledelse og refererer til bestyrelsen, hvilket allerede er fastslået i dag. Det er udvalgets opfattelse, at et formelt krav i bekendtgørelsen ikke ville styrke de interne revisioner, der ikke måtte være tilstrækkeligt uafhængige af den daglige ledelse.

Som tidligere nævnt foretager den eksterne revision allerede i dag en vurdering af den interne revision, idet de i henhold til revisionsbekendtgørelsen skal udtale sig om, hvorvidt den interne revision fungerer tilfredsstillende.

I henhold til revisionsvejledning 20⁹ "Vejledning om ekstern revisions anvendelse af intern revisions arbejde" skal den eksterne revision i det omfang, at den interne revision forestår revisionsopga-

⁹ RV 20 anvendes, idet ISA 610 endnu ikke er implementeret i Danmark.

ver, under planlægningen af revisionen foretage en vurdering af den interne revision med henblik på at afgøre, i hvilket omfang ekstern revision kan planlægge at anvende arbejde udført af intern revision. Af revisionsvejledning 20 fremgår det, at de vigtigste elementer, der skal indgå i ekstern revisions vurdering vedrører intern revisions organisatorisk placering og faglige kompetence, og derudover ekstern revisions erfaringer fra tidligere år. Hvad angår den organisatoriske placering skal denne vurderes med henblik på, om denne giver de rette betingelser for objektivitet og uafhængighed.

Udvalget foreslår på denne baggrund, at de eksterne revisorer i forbindelse med deres vurdering af, hvorvidt den interne revision har fungeret tilfredsstillende, oplyser, at de ikke er blevet bekendt med forhold, der afkræfter, at den interne revision har fungeret uafhængigt af den daglige ledelse.

I de interne revisioner, hvor afdelingen alene udgøres af revisionschefen kan dette forhold i sig selv være en trussel mod uafhængigheden, men det er ligeledes en risikoparameter, der er svær at fjerne i de mindre institutter, ligesom en større intern revision ikke i sig selv sikrer uafhængigheden.

3.6. Rapportering og revisionskomiteer

3.6.1. Rapportering

I Norge, Sverige og England rapporterer intern revision til bestyrelsen, ligesom intern revision gør i Danmark. I England rapporteres der normalt også til revisionskomiteen.

I andre lande, eksempelvis i Frankrig og i Tyskland, rapporteres der til den daglige ledelse. I Frankrig rapporteres der også til en evt. revisionskomite. I Tyskland har den interne revision mulighed for at rapportere direkte til bestyrelsen, hvis problemerne vedrører den daglige ledelse.

Irland oplyser, at det forventes, at revisionschefen får lejlighed til at få foretræde for revisionskomiteen eller bestyrelsen én gang om året, hvor den daglige ledelse ikke er til stede.

I henhold til FiL har revisionschefen bl.a. ret til at deltage i bestyrelsesmøder under behandling af sager, der har betydning for revisionen eller vedrørende aflæggelse af årsrapporten.

I 2003 foretog Revisionschefkredsen en undersøgelse af i, hvor høj grad revisionscheferne var til stede på bestyrelsesmøder, når årsrapporten blev behandlet. Undersøgelsen omfattede 46 institutter og viste, at i 7 % af institutterne deltager revisionschefen ikke i bestyrelsesmødet ved forelæggelse af årsprotokollatet i forbindelse med bestyrelsens godkendelse af årsrapporten. Den tilsvarende procent for ekstern revision er 11 %. Undersøgelsen viste endvidere, at i 43 % af institutterne deltager intern revision ikke i bestyrelsesmøder ved forelæggelse af revisionsprotokollater i årets løb. Den tilsvarende procent for ekstern revision er 65 %.

Udvalget finder det uheldigt, at der er virksomheder, hvor revisionschefen ikke er til stede på bestyrelsesmødet, når årsprotokollatet bliver gennemgået. Det er derfor udvalgets opfattelse, at det skal være revisionschefen eller vicerevisionschefen, der fremlægger intern revisions årsprotokollat, således at det sikres, at de forhold, der efter revisionschefens opfattelse er de væsentligste bliver behandlet.

På denne baggrund foreslår udvalget, at det i revisionsbekendtgørelsen præciseres, at revisionschefen skal fremlægge årsprotokollatet på det pågældende bestyrelsesmøde.

3.6.2. Revisionskomiteer

Basel Komiteen er af den opfattelse, at den interne revision skal have bemyndigelse til at kommunikere direkte med bestyrelsen, bestyrelsesformanden, revisionskomiteens medlemmer eller de eksterne revisorer afhængigt af, hvad der er hensigtsmæssigt. Basel Komiteen anbefaler, at kreditinstitutter, der arbejder med komplekse aktiviteter, nedsætter en revisionskomite, jf. princippet i boks 3.12.

Boks 3.12 Basel Komiteens anbefalinger om revisionskomiteer

The creation of a permanent audit committee is a solution to meet the practical difficulties that may arise from the board of directors' task to ensure the existence and maintenance of an adequate system of controls. In addition, such a committee reinforces the internal control system and the internal and external audit. Therefore, banks are encouraged to set up a permanent audit committee, especially if they are involved in complex activities. Banks' subsidiaries should also consider the appropriateness of setting up an audit committee within their board of directors.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors (Principles 19), August 2001

I det nye 8. direktiv er der ligeledes en række bestemmelser om revisionskomiteer i virksomheder af særlig offentlig interesse. Af boks 3.13 ses en række af de opgaver, som ifølge direktivet skal varetages af en revisionskomite. Det fremgår heraf, at i det omfang, der er en intern revision, skal revisionskomiteen overvåge denne.

Boks 3.13 Det nye ottende direktiv om revisionskomiteer

Without prejudice to the responsibility of the members of the administrative, management or supervisory body, or of other members that are appointed by the general meeting of shareholders of the audited entity, the audit committee shall inter alia:

- (a) monitor the financial reporting process;
- (b) monitor the effectiveness of the company's internal control, internal audit where applicable (udvalgets understregning), and risk management systems;
- (c) monitor the statutory audit of the annual and consolidated accounts;
- (d) review and monitor the independence of the statutory auditor or audit firm and in particular the provision of additional services to the audited entity.

Kilde: Artikel 41, stk. 2, Directive 2006/43/EC on Statutory Audits of Annual Accounts and consolidated accounts amending council directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council directive 84/253/EEC

Som det fremgår af boks 3.13. vil revisionskomiteer ifølge det nye ottende direktiv medvirke til at øge fokuset på, hvorledes den interne revision fungerer, idet det i givet fald vil blive en del af deres opgaver at følge den interne revisions arbejde. I forbindelse hermed må det formodes, at revisionskomiteen også vil interessere sig for den interne revisions uafhængighed.

Den danske undersøgelse viste, at det i dag kun er i 6 af de 30 virksomheder, der svarede, hvor der er en revisionskomite. Af de 6 institutter er de 5 børsnoterede.

Bestyrelseskomiteer er ligeledes et forhold, som Fondsbørsens Komite for god selskabsledelse har set nærmere på. I boks 3.14 ses udvalgets anbefalinger herom.

Boks 3.14 Anbefalinger om bestyrelsesudvalg

10. Anvendelse af bestyrelsesudvalg (komitéer)

Det beror på de konkrete omstændigheder i det enkelte selskab, herunder bestyrelsens størrelse og arbejdsform samt selskabets størrelse og kompleksitet, hvorvidt bestyrelsesudvalg bør nedsættes. Bestyrelsen bør overveje og beslutte, om den vil nedsætte udvalg, herunder nominerings-, vederlags og revisionsudvalg. Hvis bestyrelsen nedsætter et udvalg, bør dette alene ske vedrørende forhold, som angår afgrænsede temaer med henblik på at forberede beslutninger, som så træffes i den samlede bestyrelse. Det er væsentligt, at bestyrelsen sikrer sig, at etableringen af et bestyrelsesudvalg ikke medfører, at væsentlig information, som alle bestyrelsesmedlemmer bør modtage, alene tilgår bestyrelsesudvalget. Såfremt der nedsættes bestyrelsesudvalg, bør bestyrelsen udarbejde et kommissorium for det enkelte udvalg, hvori udvalgets ansvarsområde og kompetence fastlægges. Væsentlige punkter i det enkelte bestyrelsesudvalgs kommissorium bør oplyses i selskabets årsrapport. Desuden bør årsrapporten oplyse navnene på medlemmerne i det enkelte bestyrelsesudvalg samt antallet af møder i løbet af året.

Kilde: Rapport om god selskabsledelse i Danmark 2005, Københavns Fondsbørs' komité for god selskabsledelse

Revisionschefers erfaringer fra revisionskomiteer¹⁰

Revisionskomiteer i Danmark består af bestyrelsesmedlemmer, som er uafhængige af den daglige ledelse. Ekstern revision og intern revision samt den administrerende direktør deltager normalt i revisionskomiteens møder, idet dog minimum et møde pr. år sker uden deltagelse fra direktionen.

Der afholdes typisk minimum tre møder p.a. men helt op til 10 møder i enkelte selskaber. Der føres protokol for møderne i revisionskomiteen, som fremlægges på efterfølgende bestyrelsesmøde. Der ved sikres, at den samlede bestyrelse har fuld viden om det behandlede. Møder i revisionskomiteen afholdes typisk i forbindelse med offentliggørelse af hel- og delårsrapporter, ved gennemgang af budget og revisionsplan, samt når forhold tages op på foranledning af revisionen, direktionen eller revisionskomiteen selv.

Revisionskomiteer gennemgår regnskabs-, revisions- og sikkerhedsmæssige forhold. Dette omhandler bl.a. tilsyn med grundlaget for og rigtigheden af oplysninger i instituttets års-, halvårs- samt

¹⁰ Dette afsnit er baseret på erfaringer fra de i udvalget repræsenterede revisionschefer.

kvartalsrapporter. Gennemgangen omhandler typisk regnskabspraksis samt væsentlige ændringer heri, regnskabsposter, hvor værdiansættelsen hviler på skøn, korrektioner, overholdelse af lovgivning herudover gennemgang af procedurer for og opfølgning på eventuelle besvigelser m.v.

Revisionskomiteen foretager en gang årligt en gennemgang og stillingtagen til en overordnet revisionsplan med fokus på risikoområderne samt områder, hvor revisionen eller komiteen ønsker særlig fokus.

De kommentarer, som den udførte revision har givet anledning til, gennemgås ud fra enten et revisionsprotokollat eller en særskilt rapportering til revisionskomiteen.

Rapporteringen til revisionskomiteen varierer, idet der for nogle selskaber sker en separat rapportering månedsvist, kvartalsvist eller halvårligt, og i andre selskaber sker rapporteringen via revisionsprotokollen suppleret med ad hoc rapportering i forbindelser med møder i revisionskomiteen.

Såvel ekstern som intern revisions budget for det kommende år gennemgås og indstilles til bestyrelsens videre behandling. Der foretages en opfølgning både for ekstern og intern revision på de faktiske omkostninger sammenholdt med budget. Ekstern revisions honorar for væsentlige særopgaver godkendes typisk af revisionskomiteen eller dennes formand inden de igangsættes.

Der foretages en gang årligt en vurdering af såvel ekstern revisions som revisionschefens uafhængighed, objektivitet og kompetence.

Revisionskomiteen fremkommer med anbefaling til bestyrelsen til brug for bestyrelsens indstilling til generalforsamlingen om valg af ekstern revisor.

I henhold til Nørby udvalgets anbefalinger samt i overensstemmelse med normal praksis i udlandet vil der fremadrettet i årsrapporten være en redegørelse for, hvor mange møder der har været afholdt i revisionskomiteen, samt hvilke særlige forhold der har været behandlet.

Erfaringerne fra revisionscheferne i de største finansielle koncerner i Danmark viser, at etableringen af revisionskomiteer har medvirket til at styrke intern revisions position i koncernen og har skabt et øget fokus på betydningen af god intern kontrol. Dette skal især ses på baggrund af, at revisionskomiteen gennemgår revisionsplanlægningen og revisionsrapporteringen.

Finansielle koncerner er i dag ofte forbundet med komplekse forhold både i relation til forretningsområder og produkter samt ikke mindst IT systemer. Her er det et væsentligt element i bestyrelsens overvågning, at de kan gøre brug af revisionskomiteens vurderinger, som baserer sig på mere detaljerede analyser og drøftelser, end hvad sædvanligvis er muligt i bestyrelsen. Det er dog imidlertid samtidig således at bestyrelsen/r i højere grad end tidligere synes mere fokuseret på intern kontrol og det rammeværk, der omgiver den.

Det er udvalgets opfattelse, at revisionskomiteer kan bidrage til at øge fokus på revisions- og regnskabsmæssige problemstillinger. Derudover kan revisionskomiteer bidrage til, at der sker en dybere behandling af væsentlige og risikofyldte områder.

Det er endvidere udvalgets opfattelse, at revisionskomiteer i hvert fald er relevante i større og mere komplekse virksomheder. Udvalget vil dog ikke på nuværende tidspunkt foreslå et egentligt krav herom, men vil afvente implementeringen af 8. direktiv.

3.7. Outsourcing af intern revision

Basel Komiteen definerer en aftale om intern revisions outsourcing som en kontrakt mellem en institution og en outsourcingudbyder om at stille interne revisionsydelse til rådighed.

Basel Komiteen påpeger, at den væsentligste fordel for kreditinstituttet ved at outsource aktiviteter, som normalt vil høre under den interne revision, eksempelvis et særligt revisionsprojekt, er, at virksomheden derved får adgang til specialiseret ekspertise og viden, som ellers ikke ville være til rådighed inden for organisationen. Ulempen herved er, at instituttet (bestyrelsen) begrænser sin kontrol over de outsourcerede revisionsaktiviteter, og potentielt er i fare for at miste kontrollen over dem.

Som det fremgår af boks 3.15, er bestyrelsen og direktionen ifølge Basel komiteen fortsat ansvarlig for, at den interne revision er betryggende uanset, at de er outsourcet. Ansvarer kan ikke outsources, hvilket også følger af de generelle bestemmelser, der gælder for outsourcing af aktiviteter i finansielle virksomheder, der bl.a. fremgår af den vejledning til § 71 i FiL, der gælder for pengeinstitutter, jf. boks 3.16.

Boks 3.15 Basel komiteen om outsourcing

Principle 20

Regardless of whether internal audit activities are outsourced, the board of directors and senior management remain ultimately responsible for ensuring that the system of internal control and the internal audit, are adequate and operate effectively.

Kilde: Basel Committee on Banking Supervision, Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors, August 2001

Boks 3.16 Finanstilsynet § 71 vejledning

1.4.1.2 I det omfang bestyrelsen beslutter at henlægge dele af pengeinstituttets væsentlige aktivitetsområder, såsom formueforvaltning, regnskabsfunktion, it-opgaver mv. til eksterne leverandører (outsourcing), skal bestyrelsen sikre, at der er retningslinjer for varetagelse af opgaven. Retningslinjerne skal sikre, at opgavevaretagelsen foregår betryggende - også i denne situation, hvor pengeinstituttets ledelse ikke har det daglige overblik over, hvorledes opgavevaretagelsen udføres.

Outsourcing af væsentlige aktivitetsområder skal besluttes af bestyrelsen. Outsourcing omfatter også tilfælde, hvor en eller flere virksomheder i en koncern varetager aktivitetsområder for andre virksomheder i koncernen.

Der skal ske løbende rapportering til bestyrelsen, så det kan kontrolleres, at retningslinjerne følges, ligesom bestyrelsen løbende skal vurdere, om opgaveløsninger er tilfredsstillende. Det bemærkes, at bestyrelsens ansvar for opgavernes løsning ikke kan outsources. For så vidt angår porteføljepleje henvises til punkterne 1.4.1.5, 1.4.1.6, 3.1.3 og 3.2.5.

Kilde: Vejledning for pengeinstitutter i henhold til § 71, stk. 1, nr. 1-3 og 5, i lov om finansiell virksomhed.

I nogen lande anvender institutter en outsourcing vendor til at udføre al den interne revisions arbejde. Hvis dette er tilfældet anbefaler Basel Komiteen, at kreditinstituttet skal beholde en overordnet og erfaren person som leder af den interne revision og en lille intern stab.

Det er Basel Komiteens opfattelse, at det i mange lande vil være usædvanligt, hvis et stort kreditinstitut outsourcerede alle eller en stor del af de interne revisions aktiviteter.

Basel Komiteen påpeger, at i mindre institutter, hvor størrelsen og omfanget af risiciene ikke er tilstrækkelige til at have mindst en fuldtidsansat, kan alle den interne revisions aktiviteter outsources. I disse situationer finder de nævnte principper fortsat anvendelse, og det forventes, at den daglige ledelse er ansvarlig for at sikre sig, at der tages hånd om alle anbefalingerne fra revisionen, og at afgøre, hvem der er ansvarlig for at implementere disse.

I alle de adspurgte lande er det muligt at outsource den interne revision i et eller andet omfang. I de fleste lande sker dette til et revisionsfirma, og i nogle få lande kan dette også ske til specialister. I Norge er der af uafhængighedshensyn krav om, at dette ikke sker til virksomhedens eksterne revisorer.

I Tyskland og Frankrig sker outsourcing oftest i de små institutter.

I Irland er det den enkelte finansielle virksomhed, der fastlægger rammerne under, hvilken outsourcing foregår. Det er dog fortsat den interne revision, der har ansvaret for at gennemse arbejdet og for at udarbejde den endelige rapport.

I Holland har tilsynsmyndigheden udarbejdet visse retningslinier for at sikre uafhængigheden og kvaliteten af det revisionsarbejde, der udføres.

Det er enighed i udvalget om, at revisionschefens stilling som sådan, dvs. dennes ansvar og pligter, ikke skal kunne outsources, da dette vil svare til, at der reelt ikke var krav om intern revision. Via muligheder for at aftale arbejdsdelingen mellem intern og ekstern revision findes der at være tilstrækkelig fleksibilitet i den danske model. Da der ikke er krav om intern revision i mindre og ukomplekse virksomheder, ses der heller ikke at være behov for outsourcing¹¹, fordi det ikke er muligt at beskæftige en revisionschef.

4. Arbejdsområder

4.1. Indledning

4.1.1. Intern revisions opgaver

Hvad angår den interne revisions arbejdsområde begrænser revisionsbekendtgørelsen samt regnskabskapitlet i FiL den interne revisions mulige opgaver til revisionsopgaver. Derudover fastslår

---

¹¹ Udover den der allerede har fundet sted til de fælles ejede datacentraler.

revisionsbekendtgørelsen, at hvis revisionen udfører særlige revisionsopgaver, må disse ikke bevirke, at revisionschefen kommer i en situation, hvor vedkommende erklærer sig eller oplyser om forhold eller dokumenter, som revisionschefen eller ansatte i den interne revision har udarbejdet grundlaget for.

I Danmark er en af hovedopgaverne for den interne revision at deltage i den finansielle revision, selvom der ikke længere er krav om, at revisionschefen skal påtage regnskabet. Det er op til de enkelte bestyrelser at bestemme, om revisionschefen skal påtage regnskabet, se endvidere afsnit 4.1.2. Ifølge Basel Komiteens undersøgelser¹² er den finansielle revision ikke inden for den interne revisions arbejdsområde i alle lande. I de fleste lande ligger revisionen af regnskabsgrundlaget (accounting records) dog inden for den interne revisions arbejdsområde.

Intern revision har en bred vifte af opgaver, hvis man ser nærmere på, hvad eksempelvis Basel Komiteen og IIA forestiller sig ligger inden for den interne revisions arbejdsområde, jf. boks 4.1 og 4.2. Det er ikke nødvendigvis alle disse opgaver, der kan betragtes som revision, og derfor kan der være nogle af disse opgaver, som en intern revision i Danmark i henhold til det gældende regelsæt kan være afskåret fra at beskæftige sig med.

Boks 4.1. Intern revisionsarbejdsområde ifølge Basel Komiteen

13. From a general point of view, the scope of internal audit includes:

- the examination and evaluation of the adequacy and effectiveness of the internal control systems;
- the review of the application and effectiveness of risk management procedures and risk assessment methodologies;
- the review of the management and financial information systems, including the electronic information system and electronic banking services;
- the review of the accuracy and reliability of the accounting records and financial reports;
- the review of the means of safeguarding assets;
- the review of the bank's system of assessing its capital in relation to its estimate of risk;
- the appraisal of the economy and efficiency of the operations;
- the testing of both transactions and the functioning of specific internal control procedures;
- the review of the systems established to ensure compliance with legal and regulatory requirements, codes of conduct and the implementation of policies and procedures;
- the testing of the reliability and timeliness of the regulatory reporting; and
- the carrying-out of special investigations.

Kilde: "Internal audit in Banks and the supervisor's relationship with auditors, August 2001, Basel Committee on Banking Supervision

¹² "Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors: a survey", Basel Committee on Banking Supervision, August 2002.

Boks 4.2 : Den interne revisions arbejdsområde ifølge IIA

The following are examples of the different types of work that internal audit may undertake:

- giving assurance to the board that the organisation's risks have been properly identified and managed in accordance with the approved risk appetite;
- reviewing the activities undertaken by management to implement the ethical policy across the whole organisation;
- giving assurance that business continuity and disaster recovery planning, including that for mission-critical information systems, is adequate given the risks facing the organisation and the risk appetite;
- giving assurance that the purchase process includes adequate controls to ensure agreed levels of competitiveness, cost savings and quality performance;
- assisting the management team in evaluating the actual return on investments over a given period of time;
- carrying out an internal audit to verify an organisation's compliance with labour laws and regulations;
- giving assurance that measures are properly designed and working effectively to address health, safety and environmental risks on industrial sites;
- verifying that all purchase and sales contracts comply with the organisation's policies;
- giving an opinion on the efficiency and effectiveness of the customer complaints process; and
- providing advice to management on the design and implementation of risk management processes.

Kilde: ECIIA Position paper "Internal Auditing in Europe", February 2005

Den danske revisionsvejledning nr. 20¹³ om ekstern revisions anvendelse af intern revision arbejde kommer også med en række eksempler på, hvad intern revisions opgaver omfatter, jf. boks 4.3.

Boks 4.3 Den interne revisions opgaver ifølge revisionsvejledning 20

Intern revisions opgaver afhænger af virksomhedens art, størrelse og struktur samt af de af ledelsen fastlagte opgaver.

Intern revisions arbejde omfatter i reglen én eller flere af følgende aktiviteter:

- Gennemgang og vurdering af, om de af ledelsen tilrettelagte registreringssystemer, interne kontrolsystemer og procedurer giver et pålideligt grundlag for udarbejdelse af eksterne og interne regnskaber samt af andre økonomiske rapporter.
- Deltagelse i revision af årsregnskabet.
- Gennemgang og vurdering af brugersystemer under udvikling.
- Periodiske undersøgelser af regnskabsmæssige og driftsøkonomiske data, herunder gennemgang af virksomhedens systemer, forretningsgange og procedurer med henblik på at opgøre og vurdere sådanne data.
- Særlige undersøgelser af driftens lønsomhed og effektivitet eller af styringsredskaber i virksomheden.
- Kontrol af, at lovgivning, forskrifter og andre eksterne krav overholdes, samt at politikker og retningslinier overholdes.

Kilde: Revisionsvejledning nr. 20 Vejledning om ekstern revisions anvendelse af intern revisions arbejde

¹³ RV 20 anvendes, idet ISA 610 endnu ikke er implementeret i Danmark.

Den spændvidde, der er i de opgaver, som IIA mener ligger inden for den interne revisions arbejdsområde, udspringer af IIA's relativt brede definition af intern revision, jf. boks 2.1.

Hvad angår IIA's definition er det værd at bemærke, at der lægges vægt på, at den interne revision skal være uafhængig, men at det samtidigt nævnes, at den interne revision kan udøve konsulentvirksomhed. Konflikten mellem intern revisions objektivitet og den stigende interesse i at fungere som interne konsulenter nævnes også i litteraturen, eksempelvis Brody og Lowe (2000)¹⁴.

Konflikten mellem intern revisions uafhængighed og dens mulighed for at være rådgiver/konsulenter, som bl.a. IIA lægger op til, er også Basel Komiteen opmærksom på. Basel Komiteens Accounting Task Force har i 2001 og 2002 foretaget en undersøgelse af efterlevelsen af Task Forcens anbefalinger fra august 2001 vedrørende intern revision i pengeinstitutter. Undersøgelsen omfattede 70 banker i 13 lande. Undersøgelsen resulterede i et papir fra Basel Komiteen: "Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors: a survey" (August 2002).

Som tidligere nævnt er det Basel Komiteens opfattelse, at behovet for uafhængighed og uvildighed ikke nødvendigvis udelukker den interne revision fra at give råd inden for sit ekspertiseområde. Det er dog komiteens opfattelse, at en rådgivnings- eller konsulentfunktion skal være en bifunktion til den egentlige revisionsfunktion. Basel Komiteen påpeger endvidere, at i de tilfælde, hvor revisionskomiteen godkender, at den interne revision kan tilbyde "ancillary consulting services", at "caution should be exercised", således at objektiviteten i vurderingen af aktiviteterne ikke bliver kompromiteret.

De undersøgte pengeinstitutter havde et bredt spektrum af foranstaltninger (safeguards) for at sikre den interne revisions uafhængighed og uvildighed, og en række af disse fremgår af nedenstående boks 4.4.

Boks 4.4 : Eksempler på safeguards

29. The measures taken to safeguard objectivity and impartiality vary across the surveyed banks. The most often cited measures include:

- rotation of staff assignments within the audit department;
- no involvement in the operations of the bank;
- recognition of the internal auditors' independence in the audit charter; and
- an internally recruited auditor is not involved in the audit of his/her previous activity for a certain period.

Other measures that are taken include:

- internal auditors are recruited from outside the bank;
- formal review of and appraisal procedures for audit work and working papers;
- no performance or profit-related remuneration of internal auditors;
- segregation of duties in the implementation of recommendations; and
- no auditor involvement in the design of control and other administrative procedures.

¹⁴ Richard G. Brody and D. Jordan Lowe "The New Role of the Internal Auditor: Implications for Internal Auditor Objectivity, International Journal of Auditing.

Kilde: "Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors: A survey", Basel Committee on Banking Supervision, August 2002.

4.1.2. Uafhængighed

I lyset af, at intern revision i den finansielle sektor normalt afgiver erklæringer og ekstern revision baserer sig på det revisionsarbejde, der er udført af intern revision, vil det være nærliggende at tage udgangspunkt i de regler for uafhængighed, der finder anvendelse for ekstern revision.

Som følge af den nye revisorlov vedrører lovgivningens regler for uafhængighed alene erklæringsopgaver, som defineret i revisorlovens § 1, stk. 2. Spørgsmålet er, om anvendelsesområdet tilsvarende kan afgrænses for intern revision. Umiddelbart kunne man overveje, hvorvidt der skal gælde to forskellige uafhængighedsbegreber for intern revision afhængigt af, om intern revision påtegner regnskabet eller ej. For de revisionschefer, der påtegner regnskabet, er det svært at forestille sig en uafhængighed, der er meget anderledes end den, der gælder for ekstern revision, når der ses bort fra de forhold, der følger af forholdets natur (interne revisionschefer er ansat af bestyrelsen, den eksterne revision af aktionærerne). De revisionschefer, der ikke påtegner regnskabet, skal imidlertid udføre revisionsopgaver, jf. FiL, og de udfører arbejde, som ekstern revision skal kunne basere sig på. På denne baggrund er det svært at se, at der er et reelt grundlag for at stille forskellige krav til revisionscheferne afhængigt af, om de påtegner regnskabet eller ej.

Af EU Kommissionens henstilling af 16. maj 2002 om "Revisorers uafhængighed i EU: Grundlæggende principper", som ved den nye revisorlov er implementeret i Danmark, fremgår det at "Ved udførelsen af en lovpligtig revision skal revisor være uafhængig af sin revisionsklient både intellektuelt og i det ydre" (det der på engelsk kaldes "in mind and in appearance"). I boks 4.5. ses en definition af disse begreber.

Boks 4.5 Ekstern revisions uafhængighed

"Uafhængighed er:

- (a) Uafhængig grundholdning (independence of mind) – den tilstand, hvor en person kan fremsætte sit synspunkt uden at blive påvirket af indflydelse, der kompromitterer en professionel bedømmelse, og dermed gør det muligt for en person at handle med integritet og udøve objektivitet og professionel skepsis: og
- (b) Uafhængig fremtoning (independence in appearance) – at undgå forhold og omstændigheder, der så betydelige, at en fornuftig og velinformeret tredjemand, der har kendskab til alle relevante oplysninger inklusive evt. trufne sikkerhedsforanstaltninger, med rimelighed ville kunne konkludere, at et revisionsfirmas eller et medlem af et erklæringsteams integritet, objektivitet eller professionelle skepsis er blevet kompromitteret."

Kilde: "Revisor Regulering og rapportering" af Kim Füchsel, Peter Gath, Lars Bo Langsted og Jens Skovby.

Hvis der skal ske en parallel behandling i forhold til ekstern revision må følgende forhold overordnet gøre sig gældende:

- Revisionscheferne og medarbejderne i den interne revision:
  - har en pligt til at identificere og vurdere omstændigheder og relationer, der skaber trusler mod uafhængigheden og dokumentere, at de har sørget herfor
  - at tage fornødne skridt til at eliminere disse trusler eller reducere dem til et acceptabelt niveau gennem anvendelse af sikkerhedsforanstaltninger, idet omfang det er muligt givet, at udgangspunktet er, at de er ansat i virksomheden

Ekstern revision skal ved vurderingen af trusler mod uafhængigheden og de sikkerhedsforanstaltninger, der er nødvendige for at reducere antallet af trusler til et acceptabelt niveau tage hensyn til offentlighedens interesse, herunder om der er tale om særlig betydningsfulde virksomheder. Alle virksomheder underlagt tilsyn af Finanstilsynet, er defineret som værende særlig betydningsfulde virksomheder. Der er således et skærpet uafhængighedsbegreb for ekstern revision, hvad angår de finansielle virksomheder, hvilket eksempelvis er årsagen til, at selvrevisionsforbuddet specifikt er anført i revisorlovens § 11, stk. 2, nr. 8.

Hvis en parallelitet skal gøre sig gældende, må intern revision ikke udføre revisionsopgaver, der bevirker, at der opstår omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand om intern revisions uafhængighed.

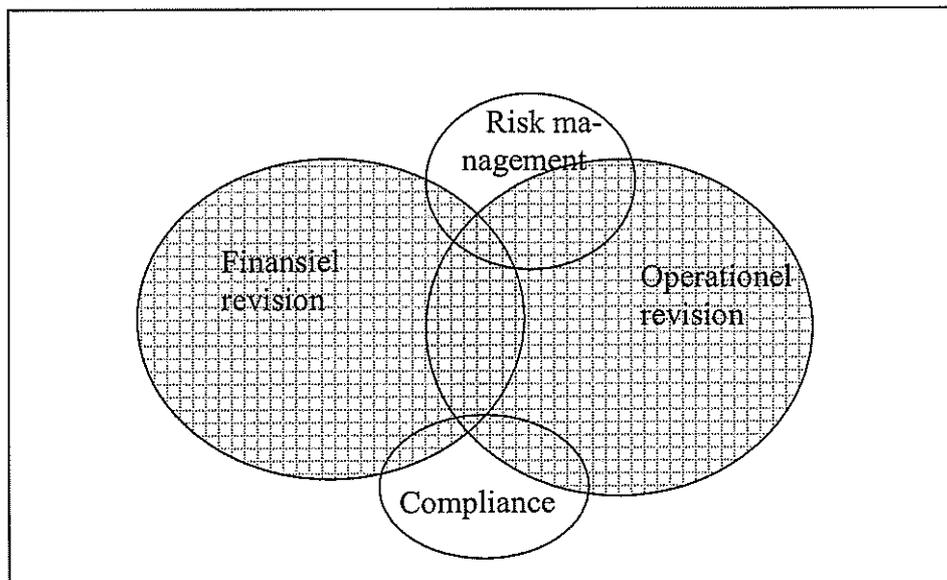
4.2. Konkrete arbejdsopgaver

4.2.1. Indledning

I det følgende vil der blive set nærmere på intern revisions mulige arbejdsområder, jf. nedenstående figur 3, med henblik på at vurdere, hvorvidt der er opgaver, det eksplicit kan udelukkes, at intern revision kan udføre.

Nedenstående figur 3 illustrerer, at der er en del af opgaverne inden for risk management og compliance, der ligger uden for de revisionsmæssige opgaver, mens al finansiell revision og operationel revision betragtes som revisionsmæssige opgaver.

Figur 3. Intern revisions mulige arbejdsområder (Det skraverede område afspejler de revisionsmæssige opgaver)

4.2.2. Finansiell revision

Ved finansiell revision forstås revision af ekstern finansiell rapportering og de forretningsgange og kontroller, der knytter sig til denne.

I Danmark er en af hovedopgaverne for den interne revision i de fleste finansielle virksomheder at deltage i den finansielle revision. Ifølge Basel Komiteens undersøgelser¹⁵ er den finansielle revision ikke inden for den interne revisions arbejdsområde i alle lande. I de fleste lande er revisionen af regnskabsgrundlaget (accounting records) dog inden for den interne revisions arbejdsområde.

Fra og med regnskabsåret 2005 er det op til bestyrelsen i de finansielle virksomheder at afgøre, hvorvidt revisionschefen skal påtage årsrapporten eller ej. Af de 55 revisionschefer, der er i den finansielle sektor, var der i 2005 kun fem revisionschefer, der ikke skulle påtage årsrapporten og dermed ikke var pålagt at deltage i revisionen af væsentlige og risikofyldte områder, jf. revisionsbekendtgørelsens § 15, stk. 2.

Af den udenlandske undersøgelse fremgår det, at det ofte er således, at den eksterne revision baserer sig på den interne revisions arbejde.

Den udenlandske undersøgelse viser, at der er en række lande, hvor den interne revision ikke deltager i revisionen af årsrapporten, herunder bl.a. Irland og Frankrig. I Holland og Tyskland foretager den interne revision finansiell revision, men kun til internt brug.

¹⁵ "Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors: a survey", Basel Committee on Banking Supervision, August 2002.

I UK afhænger det af, hvilke beføjelser bestyrelsen har givet den interne revision.

I Norge var det tidligere således, at den interne revision udførte en stor del af den finansielle revision, men det er kun i nogle få institutter, at det fortsat er tilfældet i dag.

I USA er det således, at den interne revision i børsnoterede selskaber ifølge loven skal udføre en revision af årsrapporten uafhængig af den, som den eksterne revision udfører.

Udvalget har drøftet den interne revisions deltagelse i den finansielle revision og er af den opfattelse, at der ikke er særlige forhold som revisionschefen skal være opmærksomhed på ud over de, der følger af selvrevisionsforbuddet.

4.2.3. Operationel revision

Ved udarbejdelsen af spørgeskemaerne har udvalget angivet, at der ved operationel revision forstås revision med henblik på at vurdere det interne kontrolsystem. Almindeligvis vil revision af dette område indebære en revision af virksomhedens forskellige forretningsområder for at konstatere, om der er etableret tilstrækkelige interne kontroller, om disse fungerer i praksis, og om de af ledelsen udstukne retningslinier omkring disponeringsrammer mv. overholdes.¹⁶ Som det fremgår af denne definition, vil en del af denne revision være nødvendig for at kunne revidere årsrapporten, dvs. for at udføre den finansielle revision. Men en del af denne revision er ikke nødvendig for at kunne revidere årsrapporten, jf. ovenstående figur 3.

Af nedenstående boks 4.6 fremgår en bredere definition af operationel revision.

Boks: 4.6 Beskrivelse af operationel revision

Operational auditing focuses on the here and now, with a clear perspective on the possibilities for the future. It is closely aligned with the organisation's mission, vision and objectives. It also evaluates the effectiveness (ensuring the right things are done), efficiency (ensuring things are done the right way), and economy (ensuring cost-effectiveness) of operations. This mindset includes such areas as product quality, customer service, revenue maximization, expense minimization, fraud prevention, asset safeguarding, corporate social responsibility and citizenship, streamlined workflows, safety, and planning for the future. With an eye on the horizon, it concentrates on what's working and what's not, and the many opportunities for improvement tomorrow and beyond.

Kilde: Tone at the Top, March 2006, Published by the Institute of Internal Auditors.

IIA's definition af intern revision, jf. boks 2.1, lægger op til, at intern revisions rolle i relation til operationel revision er relativt bred. Det skyldes blandt andet, at den interne revision i henhold til IIA's definition skal bidrage til at "add value" til organisationen, hvilket IIA definerer således:

Add value: Value is provided by improving opportunities to achieve organizational objectives, identifying operational improvement, and/or reducing risk exposure through both assurance and consulting services¹⁷

¹⁶ "Intern revision" af Jens Bredo og Caspar Møller, FSRs Forlag 1995.

¹⁷ ECIIA Position paper, Internal auditing in Europe, February 2005, Standards Glossary, p. 63

IIA's performance standard 2100 Nature of Work fremgår følgende af 2010 – Control:

"The internal audit activity should assist the organization in maintaining effective controls by evaluating their effectiveness and efficiency and by promoting continuous improvement"

Eksempelvis er der overvejelse om "effectiveness" og "efficiency". Der er ingen tvivl om en del af revisors opgaver i forbindelse med gennemgangen af forretningsgangene er at vurdere, hvorvidt disse er effektive og fungerer efter hensigten. Hvad der derimod er lidt vanskeligere at vurdere er, hvorvidt en vurdering af "efficiency" også altid er en del af revisors opgaver. Der er umiddelbart intet til hinder for, at hvis revisor bliver opmærksom på, at en forretningsgang fungerer inefficent kan revisor gøre ledelsen opmærksom herpå. Det er dog udvalgets opfattelse, at det ikke en revisors primære opgave.

Andre typer af opgaver inden for operationel revision kunne være afgivelse af erklæringer til betryggelse af bestyrelsen. I visse virksomheder afgiver intern revision en erklæring vedrørende kvaliteten af den interne kontrol til betryggelse af bestyrelsen. Som følge af Swedish Code¹⁸, der trådte i kraft den 1. juli 2005, er det sandsynligt, at der yderligere bliver tale om en erklæring for så vidt angår den interne kontrol med den finansielle rapportering.

I de institutter, hvor der er intern revision, udfører den interne revision typisk mere operationel revision end i de institutter, hvor der blot er en ekstern revision. Virksomhederne kan selvfølgelig anmode den eksterne revision om at foretage en mere omfattende forretningsgangsrevision end den, der er nødvendig for den finansielle revision, men dette er ikke en del af revisionen af årsrapporten. Årsagen hertil er, at der vil være tale om "overrevision", og det er i henhold til § 2, stk. 2¹⁹, i lov om statsautoriserede og registrerede revisorer forbudt. Hvis et institut ønsker, at der skal udføres mere operationel revision, kan det udføres som en assistanceopgave af den eksterne revision.

Ved udførelsen af operationel revision skal intern revision sikre sig, at der reelt er tale om revision af det interne kontrolsystem og ikke om opgaver, der er en del af det interne kontrolsystem. Således kan det være problematisk, hvis den interne revision i forbindelse med den operationelle revision bliver en del af det interne kontrolsystem, idet dette kan resultere, i at der ikke længere er tale om revision, men om udførelse af egentlig kontrol, hvilket tillige giver risiko for selvrevision.

Intern revision skal desuden være opmærksom på grænsefladen til henholdsvis risk management og compliance, herunder især at der ikke udføres opgaver, som ikke er revisionsopgaver, jf. afsnit 4.4 og 4.5.

I en lang række af de adspurgte lande er den interne revisions hovedopgave operationel revision. Dette gælder eksempelvis Norge, Sverige, Holland og Tyskland. I UK afhænger det af, hvilken rolle bestyrelsen har valgt, den interne revision skal have.

---

¹⁸ Swedish Code of Corporate Governance, Stockholm 2005.

¹⁹ Af § 2, stk. 2 fremgår det at "opgaverne skal udføres med den omhu, nøjagtighed og den hurtighed, som deres beskaffenhed tillader samt i overensstemmelse med god revisorskik".

Udvalget har drøftet, hvorvidt arbejdsopgaver inden for operationel revision kan kompromittere den interne revisions objektivitet og uafhængighed. Det var udvalgets opfattelse, at udførelsen af en række opgaver inden for operationel revision potentielt kan kompromittere revisors uafhængighed, og den interne revision skal være opmærksom på, at de ikke udfører opgaver, der bevirker, at der opstår omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand.

Udvalget er enigt om, at følgende skal gøre sig gældende for den interne revisions opgaver inden for operationel revision:

- Udførelsen af opgaver inden for dette område må ikke bevirke:
  - at intern revision er med til at træffe beslutninger
  - at intern revision bliver en del af det interne kontrolsystem
  - at intern revisions "konsulentfunktion" bliver mere end en accessorisk funktion til intern revisions grundlæggende funktion (jf. Basel Komiteens anbefalinger)

4.2.4. Risk management

Ved revision af risk management forstås revision af risikostyring og rapportering af risici.

Bestyrelsen skal udfærdige skriftlige retningslinier for virksomhedens væsentligste aktivitetsområder og dermed fastlægge dens risikoprofil. Den daglige ledelse er ansvarlig for at efterleve bestyrelsens retningslinier. Bestyrelserne må antages gerne at ville opnå sikkerhed for, at risikostyringsprocesserne i virksomheden fungerer effektivt, og sikre sig, at de væsentligste risici bliver holdt på et acceptabelt niveau.

Den daglige ledelses rapporteringer kan give dem viden om dette, men hvis bestyrelserne ønsker en objektiv vurdering af disse forhold, kan det være en opgave for intern revision.

Det er bl.a. her, at IIA ser en rolle for den interne revision. IIA har derfor udarbejdet et position paper²⁰, der beskriver, hvilke opgaver i forbindelse med risikostyring en intern revision naturligt kan beskæftige sig med. IIA mener, at der er tre hovedområder, som revisor i denne forbindelse kan beskæftige sig med. Disse fremgår af nedenstående boks 4.7.

Boks 4.7 Tre hovedområder inden for risk management som intern revision kan beskæftige sig med ifølge IIA

- Risk management processes, both their design and how well they are working
- Management of those risks classified as 'key', including the effectiveness of the controls and other responses to them; and
- Reliable and appropriate assessment of risks and reporting of risk and control status

Kilde: IIA Position Statement, "The Role of Internal Audit in Enterprise-wide Risk Management", September 2004.

IIA er opmærksom på, at der kan være en konflikt for den interne revision, når den interne revision i stigende grad involveres i risikostyringen. IIA har i sit position paper inddelt arbejdsopgaverne i relation til risk management i tre grupper, hvor den ene gruppe (se boks 4.8) indeholder de opgaver, som intern revision efter IIA's opfattelse kan udføre uden problemer. Den anden gruppe indeholder de opgaver (se boks 4.9), hvor det er nødvendigt at opstille en række sikkerhedsforanstaltninger for,

²⁰ IIA Position Statement, "The Role of Internal Audit in Enterprise-wide Risk Management", September 2004.

at intern revision kan beskæftige sig med disse problemstillinger uden, at dens uafhængighed trues. Den sidste gruppe (se boks 4.10) indeholder de opgaver, det ifølge IIA ikke er muligt for intern revision at udføre. Opgaverne er rangordnet, således at problemerne stiger ned igennem boksene.

Boks 4.8 Opgaver som intern revision kan udføre inden for enterprise risk management (ERM)

Core internal auditing roles in regard to ERM

- Giving assurance on risk management processes.
- Giving assurance that risks are correctly evaluated.
- Evaluating risk management processes.
- Evaluating the reporting of key risks.
- Reviewing the management of key risks.

Kilde: IIA Position Statement, "The Role of Internal Audit in Enterprise-wide Risk Management", September 2004.

Boks 4.9 Opgaver den interne revision kan udføre i relation til ERM, hvis der opstilles sikkerhedsforanstaltninger

Legitimate internal auditing roles with safeguards

- Facilitating identification and evaluation of risks.
- Coaching management in responding to risks.
- Coordinating ERM activities.
- Consolidating the reporting on risks.
- Maintaining and developing the ERM framework.
- Championing establishment of ERM.
- Developing risk management strategy for board approval.

Kilde: IIA Position Statement, "The Role of Internal Audit in Enterprise-wide Risk Management", September 2004.

Boks 4.10 Opgaver den interne revision ikke kan påtage sig

Roles internal auditing should NOT undertake.

- Setting the risk appetite.
- Imposing risk management processes.
- Management assurance on risks.
- Taking decisions on risk responses.
- Implementing risk responses on management's behalf.
- Accountability for risk management.

Kilde: IIA Position Statement, "The Role of Internal Audit in Enterprise-wide Risk Management", September 2004.

For at opgaverne i boks 4.9 kan udføres af intern revision, er det IIA's opfattelse, at der skal opstilles en række sikkerhedsforanstaltninger. IIA's eksempler på sikkerhedsforanstaltninger er vist i boks 4.11.

Boks 4.11 Sikkerhedsforanstaltninger ifølge IIA

- It should be clear that management remains responsible for risk management.
- The nature of internal audit's responsibilities should be documented in the audit charter and approved by the Audit Committee.
- Internal audit should not manage any of the risks on behalf of management.
- Internal audit should provide advice, challenge and support to management's decision making, as opposed to taking risk management decisions themselves.
- Internal audit cannot also give objective assurance on any part of the ER M framework for which it is responsible. Such assurance should be provided by other suitably qualified parties.
- Any work beyond the assurance activities should be recognised as a consulting engagement and the implementation standards related to such engagements should be followed.

Kilde: IIA Position Statement, "The Role of Internal Audit in Enterprise-wide Risk Management", September 2004.

Den danske revisorlov omtaler også en række forhold, som revisionen kun kan foretage, hvis der er opstillet en række sikkerhedsforanstaltninger. I revisorloven er der dog særligt strenge krav til revisionen af virksomheder af særlig offentlig interesse, hvilket bevirker, at der for disse virksomheder gælder særlige krav, jf. revisorlovens § 11, stk. 2, nr. 8, eksempelvis vedrørende selvrevision. Når parallellen drages over til de interne revisorer kan man sige, at fordi de finansielle virksomheder falder ind under gruppen af virksomheder af særlig offentlig interesse, vil dette bevirke, at det ikke vil være tilstrækkeligt med sikkerhedsforanstaltninger, men at et egentligt forbud vil være relevant.

Eksempelvis finder udvalget det problematisk, at den interne revision skulle kunne udvikle en risikostyringsstrategi. Dette vil i Danmark være i strid med selvrevisionsforbuddet, idet det ligeledes forventes, at strategien udgør en del af det grundlag, den interne revision senere skal revidere. Det fremgår da også af IIA's sikkerhedsforanstaltninger, at den interne revision som følge heraf ikke vil kunne give "objective assurance" om risikostyringsstrategien.

Af den danske spørgeskemaundersøgelse fremgik det, at intern revision i de fleste tilfælde reviderer dette område ved at gennemgå de etablerede processer, systemer og rapportering til bestyrelsen. Den interne revision reviderer, om bestyrelsens retningslinier og rammer efterleves og er udmøntet i relevante kontroller.

Af en enkelt besvarelse fremgår det, at den interne revision løbende hen over året er involveret i opgaver inden for dette område i form af sparring/diskussion suppleret med egentlig revision af processer.

I Tyskland, Irland og UK varetages risk management opgaver af en anden funktion, men det påpeges af UK, at i henhold til BASEL/CRD er intern revision forpligtet til at foretage et uafhængigt review af risk management.

Udvalget har drøftet de opgaver, der er beskrevet i boks 4.8-4.10. Det er udvalgets umiddelbare opfattelse, at de opgaver, der er oplistet i boks 4.8 kan intern revision udføre, uden at det giver anledning til problemer, idet udvalget forudsætter, at der er alene er tale om opgaver af revisionsmæssig karakter og ikke om rådgivning. Udvalget er derimod ikke enig med IIA i, at samtlige opgaver i boks 4.9 kan udføres af intern revision, hvis der blot opstilles sikkerhedsforanstaltninger. Udvalget mener, at de to første opgaver, der er nævnt først i boks 4.9 nemlig "facilitating identification and

evaluation of risks" og " Coaching management in responding to risks" kan udføres, hvis der opstilles sikkerhedsforanstaltninger, mens de øvrige opgaver i boks 4.9 ikke kan udføres af intern revision, uanset at der opstilles sikkerhedsforanstaltninger.

4.2.5. Compliance

Ved revisionsopgaver inden for compliance tænkes der eksempelvis på revision af risikokontrolfunktionen, der medvirker til at skabe etiske regler (beskyttelse af kunders interesser, markedintegritet samt identifikation og håndtering af mulige interessekonflikter) samt overholdelse af relevant lovgivning.

En compliancefunktions opgave er at overvåge og sikre overholdelse af gældende lovgivning.

Basel Komiteen er kommet med en anbefaling om compliancefunktioner i pengeinstitutter. Basel Komiteen har opstillet 10 principper for compliance og compliancefunktionen i pengeinstitutter²¹.

Princip 8 i boks 4.12 handler om forholdet til den interne revision og fastlægger, at compliancefunktionens aktiviteter regelmæssigt skal gennemgås af den interne revision.

Boks 4.12 Basel Komiteens anbefalinger vedrørende forholdet til intern revision

Principle 8 – Relationship with Internal Audit:

"The scope and breadth of the activities of the compliance function should be subject to periodic review by the internal audit function."

Kilde: "Compliance and the compliance function in banks" fra Basel Committee on Banking Supervision, April 2005.

Af kommentarerne til princip 8 fremgår det, at princip 8 indebærer, at compliancefunktionen og den interne revision skal være to separate funktioner for at sikre, at compliancefunktionen underlægges en uafhængig gennemgang af den interne revision.

Endvidere fremgår det, at compliancerisici skal inkluderes i den interne revisions risikovurdering. Revisionsplanen skal omfatte compliancefunktionens tilstrækkelighed og effektivitet, herunder test af compliancefunktionens kontroller. Det er ifølge Basel Komiteen endvidere vigtigt, at der i virksomheden er en klar forståelse for opgavefordelingen mellem compliancefunktionen og den interne revision, samt at denne opdeling er dokumenteret. Hvis den interne revision under revisionen finder forhold vedrørende compliance, skal den interne revision rapportere dette til lederen af compliancefunktionen.

Som nævnt i afsnit 3.1. har EU Kommissionen den 6. februar 2006 fremlagt et direktivforslag med gennemførelsesforanstaltninger i medfør af MIFID, hvor det kræves, at der oprettes intern revision i fondsmæglerselskaber og andre selskaber med værdipapirhandelstilladelse, hvor deres størrelse og kompleksitet tilsiger dette, jf. artikel 8 i boks 3.2. Det fremgår endvidere af denne artikel, at intern

---

²¹ Princip 1-10 i "Compliance and the compliance function in banks" fra Basel Committee on Banking Supervision, April 2005.

revision skal være en uafhængig funktion, adskilt fra de øvrige funktioner i fondsmæglerselskabet og aktiviteterne i fondsmæglerselskabet. I henhold til direktivudkastet er det således ikke muligt for intern revision at varetage selve compliancefunktionen, som CESR oprindeligt havde lagt op til i sit råd til Kommissionen vedr. dette direktiv.

Den udenlandske spørgeskemaundersøgelse viser, at der er en række lande, hvor det er normalt, at den interne revision udfører complianceopgaver og ikke blot reviderer området. Dette gælder Tyskland, Holland, og for de mindre virksomheders vedkommende også i UK. I Irland kan dette forekomme som "special assignments". I Norge er det decideret forbudt.

Den danske undersøgelse viser, at der kun er en enkelt virksomhed, hvor den interne revision udfører egentlige complianceopgaver.

Det er udvalgets opfattelse, at den interne revision ikke kan foretage complianceopgaver. Den interne revision kan kun revidere compliancefunktionen. Det er udvalgets opfattelse, at ikke alle finansielle virksomheder har en størrelse eller karakter, der gør, at det er nødvendigt at have en selvstændig compliancefunktion. Det er dog udvalgets opfattelse, at der et minimum for, hvor lidt compliance, der kan foretages i en finansiell virksomhed. Hvis der ikke er en selvstændig compliancefunktion må den daglige ledelse sørge for, at der er en anden "enhed", der er ansvarlig for at udføre den fornødne kontrol, således at den interne revision ikke bliver et surrogat for en sådan funktion.

5. Afslutning

5.1. Konklusion

Hvad angår organiseringen af intern revision, er det udvalgets opfattelse, at den danske model i høj grad efterlever Basel Komiteens anbefalinger på dette område. Drøftelserne i udvalget vedrørende, hvornår der skal være intern revision, intern revisions kompetence og uafhængighed bevirker dog, at udvalget er blevet enigt om en række forslag til præcisering af bestemmelserne i lovgivningen (revisionsbekendtgørelsen).

Sammenligningen med de udvalgte europæiske lande giver ikke udvalget anledning til at konkludere, at den danske model afviger mere end de øvrige lande afviger fra hinanden. Udvalgets undersøgelse viser, at der ikke tale om en "dansk model", der klart adskiller sig fra en "europæisk model".

Hvad angår intern revisions arbejdsopgaver viser undersøgelsen, at den danske model adskiller sig ved, at den interne revision kan påtage årsrapporten, men derudover er den danske model ikke unik.

Den danske model har en række træk til fælles med interne revisionsafdelinger i andre europæiske lande, og skiller sig ikke mere ud end de andre landes interne revisionsafdelinger. Den danske model er således ikke en "outlier".

5.2. Forslag vedrørende Intern revisions organisering

Forslag 1 Vedrørende grænsen for hvornår der skal oprettes intern revision

Udvalgets medlemmer bortset fra Forsikring og Pensions repræsentant foreslår, at kravet om, hvornår der skal være intern revision fremover kun skal tage udgangspunkt i virksomhedens kompleksitet målt ved gennemsnitligt antal ansatte. Ved fastsættelsen af dette skal der dog tages hensyn til outsourcete og insourcerede opgaver.

Disse medlemmer foreslår, at de tre eksisterende krav i henholdsvis § 23, § 26 og § 30, stk. 1 og 2, skal erstattes af en generel regel, der afhænger af gennemsnitlig antal ansatte, og hvor der tages hensyn til outsourcerede opgaver.

Disse medlemmer foreslår, at det er op til bestyrelsen at tage stilling til, hvorvidt der skal oprettes en intern revision, dog skal der altid være intern revision i virksomheder, hvor der i det seneste regnskabsår i gennemsnit har været flere end 125 eller flere fuldtidsansatte.

F&P er af den opfattelse, at udvalget ikke har dokumenteret, hvilket mål der kommer tættest på at udtrykke den finansielle virksomheds kompleksitet. Ligeledes er det ikke overvejet, om det er det samme mål, der giver det bedste udtryk for kompleksiteten inden for de forskellige finansielle del-sektorer.

F&P peger derfor på, at udvalget ikke har et tilstrækkeligt beslutningsgrundlag for at kunne pege på ét forslag til mål for kompleksiteten, der uden videre kan tages i anvendelse i alle finansielle del-sektorer. En mulighed kunne være for forsikringssektoren at bibeholde det eksisterende mål, dog med inflationsregulering.

Samtidig påpeger F&P, at udvalget blev nedsat for at drøfte behovet for justeringer af bestemmelserne om intern revision i lyset af udenlandske erfaringer. F&P finder ikke, at de udenlandske erfaringer giver et tilstrækkeligt robust grundlag for et konkret forslag om en afløser for det mål, der i dag anvendes til at afgøre, hvornår der skal oprettes intern revision.

Forslag 2 Vedrørende bestyrelsens godkendelse af intern revisions budget

Udvalget foreslår, at det præciseres i bekendtgørelsen, at der skal foreligge dokumentation for, at bestyrelsen har godkendt budgettet eksempelvis i form af et bestyrelsesprotokollat, hvoraf det fremgår, at bestyrelsen har drøftet og godkendt den interne revisions budget.

Udvalget foreslår på denne baggrund, at der foretages følgende ændring i § 14, stk. 1, nr. 4, i revisionsbekendtgørelsens:

§ 14. *I virksomheder henholdsvis koncerner, der har en intern revision, skal der foreligge en funktionsbeskrivelse, der er godkendt af bestyrelsen. Funktionsbeskrivelsen kan udarbejdes for koncernen som helhed og tiltrædes af de enkelte koncernvirksomheders bestyrelser. Funktionsbeskrivelsen skal som minimum indeholde bestemmelser om .....*

4) den interne revisions budget, og at dette godkendes af bestyrelsen, hvilket skal fremgå af et bestyrelsesprotokollat og...

Udvalget foreslår endvidere, at det er revisionschefen, der skal forelægge budgettet for bestyrelsen, hvilket fremgår af forslag 6.

Forslag 3 Vedrørende intern revisions uafhængighed af den daglige ledelse

Udvalget foreslår, at de eksterne revisorer i forbindelse med deres vurdering af, hvorvidt den interne revision har fungeret tilfredsstillende oplyser, at de ikke er blevet bekendt med forhold, der afkræfter, at den interne revision har fungeret uafhængigt af den daglige ledelse. Det er udvalgets opfattelse, at dette vil styrke den interne revision i forhold til den daglige ledelse, og at dette er den bedste sikkerhedsforanstaltning i relation til familiaritetstruslen og intimideringstruslen.

Udvalget foreslår på denne baggrund, at der foretages følgende ændring i revisionsbekendtgørelsens § 5, stk. 2:

§ 5. Stk. 2. I virksomheder, der har intern revision, skal det i revisionsprotokollatet vedrørende årsrapporten oplyses, om

1) de ifølge revisionsaftalen aftalte opgaver er udført, samt om den interne revision fungerer tilfredsstillende, herunder at den eksterne revision ikke er blevet bekendt med forhold, der afkræfter, at den interne revision fungerer uafhængigt af den daglige ledelse, og

.....

Forslag 4 Vedrørende den intern revisions kompetence

Udvalget foreslår, at det skal fremgå af funktionsbeskrivelsen, at den interne revision skal besidde tilstrækkelig kompetence til at udføre de opgaver, som den i henhold til revisionsaftalen er forpligtet til at udføre.

Udvalget foreslår på denne baggrund, at der indsættes et nyt stk. 2 i § 14 i revisionsbekendtgørelsen:

Stk. 2. Den interne revision må ikke påtage sig arbejdsopgaver, jf. stk. 1, som den ikke har tilstrækkelig kompetence til at udføre.

Som følge af dette nye generelle krav, foreslår udvalget, at det eksisterende krav i § 26, nr. 3, udgår af bekendtgørelsen.

Forslag 5 Vedrørende den interne revisions løbende efteruddannelse

I udvalget er der enighed om, at det er vigtigt, at revisionschefen og medarbejderne i den interne revision har mulighed for løbende at efteruddanne sig, idet regnskabs- og revisionsreglerne løbende ændres.

Udvalget foreslår på denne baggrund, at der indsættes et nyt nr. 3 i revisionsbekendtgørelsens § 14, stk. 1:

§ 14. *I virksomheder henholdsvis koncerner, der har en intern revision, skal der foreligge en funktionsbeskrivelse, der er godkendt af bestyrelsen. Funktionsbeskrivelsen kan udarbejdes for koncernen som helhed og tiltrædes af de enkelte koncernvirksomheders bestyrelser. Funktionsbeskrivelsen skal som minimum indeholde bestemmelser om...*

3) *hvorledes og i hvilket omfang revisionschefen og medarbejderne i den interne revision sikres løbende efteruddannelse,....*

Forslag 6 Intern revisions tilstedeværelse

Det er udvalgets opfattelse, at der er en række situationer, hvor det skal være revisionschefen eller vicerevisionschefen, der forelægger sagen for bestyrelsen. Dette gælder:

- Årsprotokollatet
- Revisionsplanen
- Budgettet for den interne revision

På denne baggrund foreslår udvalget, at det i revisionsbekendtgørelsen præciseres, at revisionschefen skal fremlægge det pågældende dokument på et bestyrelsesmøde.

Udvalget foreslår på denne baggrund, at der indsættes et nyt stk. 2 i § 17 i revisionsbekendtgørelsen:

§ 17. *Til brug for bestyrelsen i virksomheder med hjemsted i Danmark skal den interne revision føre en revisionsprotokol. Der skal i protokollen redegøres for den i årets løb udførte revision, som kan danne grundlag for revisionsmæssige delkonklusioner. Protokollen skal fremlægges på ethvert bestyrelsesmøde, og enhver protokoltilførsel skal underskrives af den samlede bestyrelse.*

Stk. 2. *Revisionschefen skal fremlægge den intern revisions årsprotokollat, revisionsplanen og budgettet for den interne revision på de/det relevante bestyrelsesmøde.*

Bemærkning 1 Vedrørende ansættelse vilkårene for revisionschefen

Udvalget finder, at det er bestyrelsen eller formandskabet for denne, der bør drøfte ansættelsesvilkårene for den interne revisionschef, og ikke den daglige ledelse.

Bemærkning 2 Vedrørende revisionskomiteer

Udvalget finder, at revisionskomiteer kan bidrage til at øge fokus på regnskabs- og revisionsmæssige forhold. På denne baggrund finder udvalget, at revisionskomiteer fra et revisionsmæssigt syns-

punkt kan være en fordel særligt i finansielle virksomheder af en vis størrelse. Udvalget vil dog ikke på nuværende tidspunkt foreslå et egentligt krav herom, men vil afvente implementeringen af 8. direktiv.

5.3. Forslag om nyt bilag til revisionsbekendtgørelsen vedrørende intern revisions arbejdsopgaver

I lyset af drøftelserne vedrørende den interne revisions arbejdsopgaver foreslår udvalget, at der udarbejdes et bilag til revisionsbekendtgørelsen, der redegør for afgrænsningen af § 12, stk. 2, i revisionsbekendtgørelsen. Af § 12, stk. 2, i den eksisterende revisionsbekendtgørelse fremgår det, at revisionschefen og medarbejderne i den interne revision ikke må deltage i andet arbejde i virksomheden eller koncernen end revision.

Af det nye bilag skal de afgrænsninger, der følger af nedenstående, hvorom der er enighed i udvalget, fremgå.

Grundlæggende skal følgende gælde for intern revision:

- Revisionscheferne og medarbejderne i den interne revision:
  - har en pligt til at identificere og vurdere omstændigheder og relationer, der skaber trusler mod uafhængigheden, og dokumentere, at de har sørget herfor
  - at tage fornødne skridt til at eliminere disse trusler eller reducere dem til et acceptabelt niveau gennem anvendelse af sikkerhedsforanstaltninger, idet omfang det er muligt givet, at udgangspunktet er at de er ansat i virksomheden

- Revisionschefen og medarbejderne i den interne revision må ikke udføre revisionsopgaver, der bevirker, at der opstår omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand om revisionens uafhængighed.
  - Hvis revisionschefen kommer i en situation, hvor vedkommende erklærer sig eller oplyser om forhold eller dokumenter, som revisionschefen eller ansatte i den interne revision har udarbejdet grundlaget for, vil der altid foreligge omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand.

Derudover skal den konkrete afgrænsning, som udvalget har drøftet vedr. operationel revision, risk management og compliance, jf. afsnit 4.2.3-4.2.5, fremgå af det nye bilag, dvs. nedenstående afgrænsninger skal fremgå af det foreslåede bilag.

Opgaver inden for operationel revision

Intern revision skal ved udførelsen af opgaver inden for intern revision være opmærksom på, at udførelsen af en række opgaver potentielt kan kompromittere intern revisions uafhængighed, og den interne revision skal være opmærksom på, at de ikke udfører opgaver, der bevirker, at der opstår omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand.

Endvidere skal følgende gøre sig gældende for den interne revisions opgaver inden for operationel revision:

- Udførelsen af opgaver inden for dette område må ikke bevirke:
  - at intern revision er med til at træffe beslutninger
  - at intern revision bliver en del af det interne kontrolsystem
  - at intern revisions "konsulentfunktion" bliver mere end en accessorisk funktion til intern revisions grundlæggende funktion (jf. Basel Komiteens anbefalinger)

Opgaver i relation til risk management

Udvalget bemærker endvidere, at hvis den interne revision udfører følgende opgaver inden for risk management vil der altid foreligge omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand:

- Koordinering af enterprise risk management (ERM) aktiviteter (Coordinating ERM activities).
- Konsolidering af rapportering vedrørende risici (Consolidating the reporting on risks).
- Vedligeholdelse og udvikling af ERM rammen (Maintaining and developing the ERM framework.)
- Forsvar og etableringen af ERM (Championing and establishment of ERM).
- Udvikling af risikostyringsstrategier til bestyrelsens godkendelse (Developing risk management strategy for board approval)
- Fastsættelse af risikoniveauet (setting the risk appetite.)
- Pålæggelse af risk management processer (Imposing risk management processes.)
- Ledelsens erklæring vedrørende risici (Management assurance on risks).
- Træffe beslutninger vedr. risici (Taking decisions on risk responses).
- Implementering af reaktioner på risici på ledelsens vegne (Implementing risk responses on management's behalf.)
- Ansvarlig for risk management (Accountability for risk management.)

Opgaver i relation til compliancefunktionen

Udvalget er enige om, at intern revision ikke kan påtage sig compliancefunktionen, idet den ligger uden for revisionsopgaven. Såfremt dette blev tilfældet, ville der altid foreligge omstændigheder, der er egnet til at vække tvivl hos en velinformeret tredjemand om revisionens uafhængighed.

Revisionsopgaver, der ikke direkte relaterer sig til årsrapporten

Udvalget bemærker endvidere, at opgaver, der ikke er et led i det revisionsarbejde, der fører til påtegningen af årsrapporten, men som opfattes som en revisionsopgave, eksplicit bør fremgå af funktionsbeskrivelsen, og hvis der er en revisionskomite, skal denne tage stilling hertil. Det gælder dog ikke revisionsarbejde vedrørende afgivelse af erklæringer og oplysninger i henhold til Finanstilsynets revisionsbekendtgørelse, som ikke relaterer sig til påtegningen af årsrapporten.

Spørgeskema vedrørende den interne revisions arbejdsområde

Introduktion

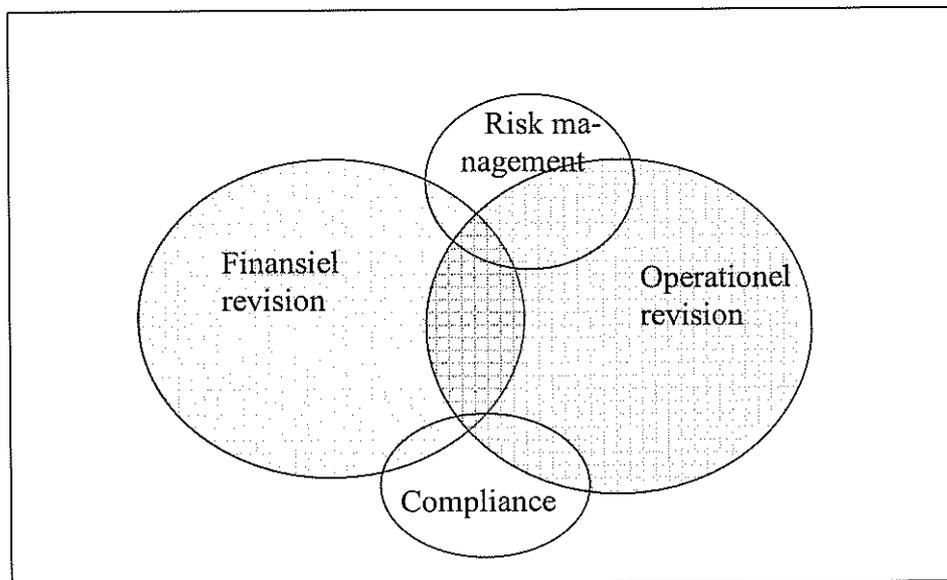
Finanstilsynet har nedsat et udvalg bestående af repræsentanter for Foreningen af Interne Revisorer (IIA), FSR, Finansrådet, Realkreditrådet, F & P og Danske Aktionærforening, der skal undersøge, hvorvidt den danske model for intern revision følger de internationale tendenser på området. Det er tanken, at dette skal undersøges ved at sammenligne det arbejde, der typisk foregår i en intern revisionsafdeling i den finansielle sektor i Danmark, med det arbejde, der typisk udføres i revisionsafdelinger i en række europæiske lande.

I den forbindelse har Finanstilsynet brug for en nærmere beskrivelse af, hvorledes de interne revisionsafdelinger i den finansielle sektor i Danmark arbejder inden for rammerne af revisionsbekendtgørelsen. Det vil derfor være en stor hjælp, hvis revisionscheferne i den finansielle sektor vil være behjælpelige med at besvare nedenstående spørgsmål.

Det er ligeledes tanken at stille en række af de samme spørgsmål til forskellige kontakter i udlandet, herunder til tilsynsmyndigheder, med henblik på at få belyst, hvorledes de interne revisionsafdelinger arbejder i den finansielle sektor i en række udvalgte europæiske lande.

Udvalget har anvendt nedenstående figur 1 til at anskueliggøre de mulige revisionsopgaver for den interne revision, som der spørges til i spørgsmål 7-8b. Der er dog alene tale om en illustrativ figur forestået således, at størrelsesforholdene ikke afspejler de enkelte opgavers omfang i praksis.

Figur 1. Intern revisions mulige arbejdsområder (Det skraverede område afspejler de revisionsmæssige opgaver)

Baggrundsspørgsmål

1. Hvor mange ansatte er der i den virksomhed, du er ansat i?

2. Hvilken branche tilhører virksomheden?

Forsikringsvirksomhed

Kreditinstitutvirksomhed

3. Er virksomheden børsnoteret?

Ja Nej

4. Udarbejder virksomheden koncernregnskab?

Ja Nej

5. Har virksomheden etableret en revisionskomite?

Ja Nej

Spørgsmål vedrørende den interne revisions arbejdsområde

6. Påtegner revisionschefen årsrapporten 2005?

Ja Nej

7. Foretager den interne revision finansiell revision¹?

Ja Nej

Beskriv i givet fald kort disse opgaver, herunder afrapporteringsformen.

8. Foretager den interne revision revisionsopgaver i relation til vurderingen af det interne kontrolsystem (operationel revision) ud over de, der knytter sig til revision af årsrapporten (jf. figur 1)?

Ja Nej

Inden for hvilke områder udføres operationel revision?

---

¹ Her tænkes på revision af årsrapporten og de forretningsgange og kontroller, der knytter sig til regnskabsafregningen, med henblik på at kunne give en påtegning på årsrapporten.

Indgår der heri vurderinger af kontrollernes effektivitet?

Ja Nej

8a. Foretager den interne revision revision af risikostyring og -rapportering af risici (risk management) ud over det, der knytter sig til revision af årsrapporten (jf. figur 1)?

Ja Nej

Beskriv i givet fald kort disse opgaver.

8b. Foretager den interne revision revisionsopgaver inden for compliance² ud over det, der knytter sig til revision af årsrapporten (jf. figur 1)?

Ja Nej

Beskriv i givet fald kort disse opgaver.

9. Foretager den interne revision andre typer opgaver, der ikke er nævnt?

Ja Nej

Beskriv i givet fald kort disse opgaver.

---

² Her tænkes eksempelvis på en risikokontrolfunktion, der medvirker til at skabe etiske regler (beskyttelse af kunders interesser, markedsintegritet samt identifikation og håndtering af mulige interessekonflikter), samt overholdelse af relevant lovgivning.

10. Hvordan fordeler den interne revision sin tid mellem de forskellige revisionsopgaver, der er beskrevet ovenfor?

Opgaver	%
finansiel revision	
revisionsopgaver i relation til det interne kontrolsystem	
risk management	
Compliance	
andre opgaver	
I alt	100 %

11. Hvor mange ansatte omregnet til heltidsansatte har den interne revision til rådighed?

Questionnaire regarding the role of internal audit functions in the financial sector in the EU

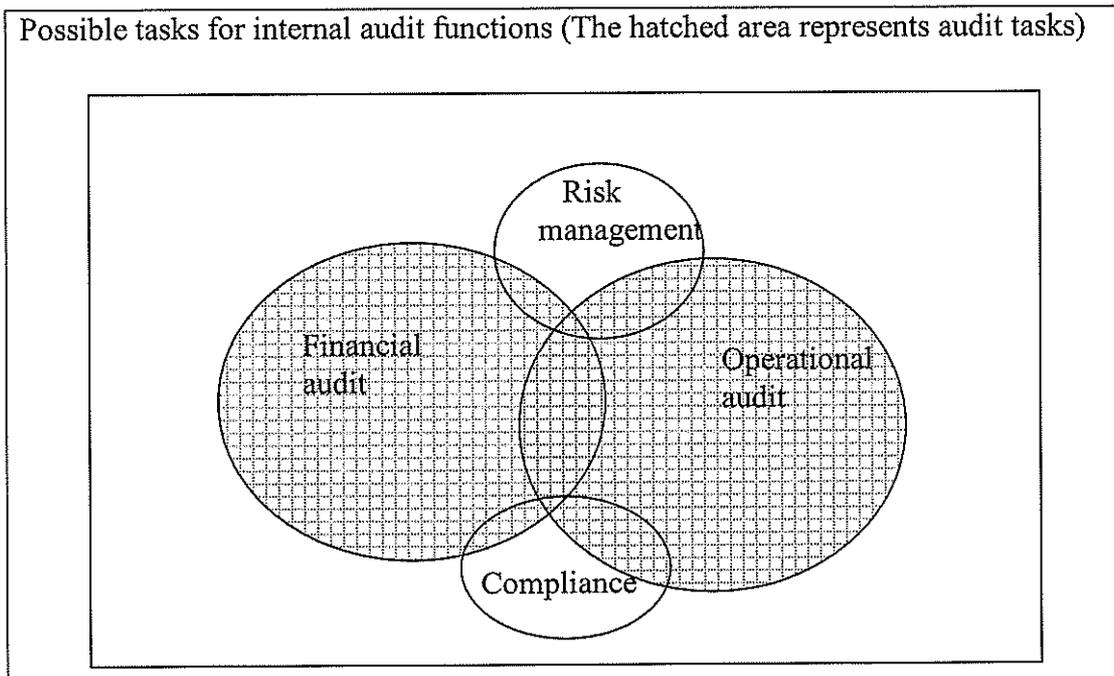
Introduction

The Danish FSA is conducting a short survey regarding the work being done in the internal audit functions of the financial companies in a selected number of European countries. The purpose of this survey is to compare the information obtained with similar data which has been collected for the financial sector in Denmark.

In Denmark the internal audit functions in the financial sector are regulated by an executive order from the Danish Financial Supervisory Authority. This order sets forth requirements for the functioning of the internal audit departments. In Denmark one of the main tasks for the internal audit functions is to participate in auditing the financial accounts. Furthermore, it is possible for the chief internal auditor to give an opinion on the financial statements.

In discussing the possible audit tasks the figure below has been used to illustrate the different tasks and their interdependence. (The different sizes of the circles are not intended to have the correct proportions, they are just thought as an illustration to support questions 6a-6d).

We would kindly ask you to help us conduct this survey by answering the attached questions no later than Wednesday December 7, 2005. If any aspect of this survey should raise any questions, you are welcome to contact Anne Charlotte Helskov (ach@fnet.dk) at the Danish Financial Supervisory Authority (direct + 45 33 55 84 04)

Background information

Country:	Address:
Respondent:	Contact person:

General questions regarding the internal audit function

- 1) How large a share of the financial companies have an internal audit function in your country?
  - a) How large a share of companies in the different financial sectors (e.g. insurance, banking etc.) have an internal audit function?
  - b) How large a share of the total balances in the different financial sectors do the companies with an internal audit function constitute?
- 2) Is the internal audit function in the financial companies regulated in your country? If so, are the requirements dependant on the size of the companies and/or their complexity?
- 3) How is the professional competency of the internal audit function ensured? Is this regulated by legislation? Are there any special requirements to professional competences and experience for the chief internal auditor?
- 4) How is the internal audit function's independence ensured? Is this regulated by legislation?
- 5) Does the internal audit function report to management or to the board of directors? Is this regulated by legislation?
  - a) If so what format is used for the reporting?

Tasks for the internal audit department

- 6) What are the main tasks for the internal audit function in financial companies in your country?
  - a) Does the internal audit function in financial companies in your country typically participate in the audit of financial statements? If so, please give a brief description.
  - b) Is the internal audit function typically involved in the operational audit? If so, please give a short description of these tasks. (Please distinguish between operational audit tasks that are part of the financial audit and those that are not necessary for the financial audit, cf. the drawing in the introduction)
  - c) Is the internal audit function typically involved in risk management tasks? If so, please give a short description of these tasks. (Please distinguish between with risk management tasks that are part of the financial audit and those that are not necessary for the financial audit, cf. the drawing in the introduction)
  - d) Is the internal audit function typically involved in compliance tasks? If so, please give a short description of these tasks. (Please distinguish between with compliance tasks that are part of the financial audit and those that are not necessary for the financial audit, cf. the drawing in the introduction)

Bilag 2

- 7) Is the chief internal auditor allowed to give an opinion on the annual financial accounts?
  - a) Does the Chief internal auditor do this in practise?
- 8) Does the chief internal auditor give any other statements (e.g. assurance statements)? If so, to whom?
- 9) Do the internal and external auditors have a written agreement concerning the division of labour regarding auditing?
- 10) Is it possible to outsource the tasks of the internal audit department? `
  - a) If so, to whom is this possible?
  - b) If so, are there any requirements that must be fulfilled?